

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ РИНКУ ТА
ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

БОНДАРЕНКО СВІТЛАНА АНАТОЛІВНА

УДК 663.28(658.589:005.334)(477)

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СИСТЕМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
СТІЙКОГО ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВИНОРІБНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Одеса – 2018

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Інституті проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України.

Науковий консультант: доктор економічних наук, старший науковий співробітник

Мартієнко Антоніна Івановна,
Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України,
завідувач відділу економічного регулювання природокористування

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор
Бабенко Віталіна Олексіївна,
Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна МОН України,
професор кафедри міжнародної електронної комерції та готельно-ресторанної справи

доктор економічних наук, професор
Гудзинський Олексій Дмитрович,
Національний університет біоресурсів і природокористування України МОН України,
професор кафедри менеджменту ім. проф. Й.С. Завадського

доктор економічних наук, професор
Прокопенко Ольга Володимирівна,
ПВНЗ Міжнародний гуманітарний університет МОН України,
професор кафедри економіки і міжнародних економічних відносин

Захист відбудеться 25 жовтня 2018 р. об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.177.01 в Інституті проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України за адресою: 65044, м. Одеса, Французький бульвар, 29.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України за адресою: 65044, м. Одеса, Французький бульвар, 29 та на сайті www.impeer.od.ua.

Автореферат розісланий 21 вересня 2018 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Ільченко С.В.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Тенденції світового розвитку виноградарства і виноробства указують на пріоритетність інноваційних технологій. Вітчизняні виноробні підприємства, натомість, гостро потребують модернізації на усіх рівнях, оскільки, в умовах гострого дефіциту інвестиційних ресурсів, спостерігається старіння виробничого апарату, наростає технологічне відставання. Потреба в активізації інноваційного розвитку виноробних підприємств висуває нові вимоги до змісту, організації, форм і методів управління. Вважаючи на те, що основною метою для підприємств галузі виноградарства і виноробства є вихід на зовнішні ринки, підвищення конкурентоспроможності, переорієнтація підприємств на інноваційну модель розвитку повинна здійснюватися еволюційним шляхом через трансформацію всього соціально-економічного середовища. У зв'язку з цим, актуалізувалася проблема системного забезпечення інноваційних якісних змін, спираючись на принципи та методи підвищення ризикостійкості, технологічної, фінансової та організаційної стійкості господарської діяльності виноробного підприємства. Отже, актуальною стає потреба у розробці заходів, інструментів та механізмів системного забезпечення стійкого інноваційного розвитку виноробного підприємства.

Значний внесок в розробку теорії інновацій зробили такі науковці як Д.Аакер, Н.Андреєва, П.Друкер, М.Кондратьєв, М.Портер, Б.Санто, Н.Хумарова, Й.Шумпетер та ін. Формуванню і поглибленню системної парадигми економічного, у тому числі інноваційного розвитку, присвячені роботи зарубіжних учених: Р.Акоффа, К.Л.фон Берталанди, Р.Калмана, та ін., а також вітчизняних науковців: В.Бабенко, А.Бутенко, В.Василенко, В.Геєця, О.Гончаренко, А.Гречан, О.Гудзинського, О.Котлубая, С.Ілляшенко, Є.Лазаревої, О.Садченко, Л.Федулової, Л.Черчик, С.Філіппової та ін. Проблематиці визначення методологічних основ та розробки практичних рекомендацій щодо побудови ефективної системи управління стійким розвитком підприємства, у тому числі в системі управління інноваційною діяльністю, присвячені дослідження таких зарубіжних і вітчизняних науковців як: О.Головченко, С.Глазьев, С.Голов, К.Друрі, Т.Клебанова, Р.Коуз, В.Лепський, Л.Мельник, О.Прокопенко, Т.Одинцова, М.Туган-Барановский, Б.Райан, Ч.Хорнгрен, Дж.Шанк, А.Яругова, В.Сопко, А.Сухоруков, Л.Устинова, М.Чумаченко та ін. Основні аспекти розвитку та адаптації механізмів господарювання, перспективи стабілізації та розвитку підприємств промислового виноградарсько-виноробного підкомплексу України розглядалися такими ученими-економістами як О.Альохін, Б.Буркинський, В.Осипов, А. Мартієнко, О.Нікішина та ін. Разом з тим, аналіз та узагальнення досліджень свідчить, що, незважаючи на їх значну кількість та актуальність, практично відсутні фундаментальні комплексні роботи з проблематики формування екосистеми інновацій з виділенням адаптаційно-інноваційного середовища для забезпечення інноваційної направленості розвитку виноробних підприємств, які стосуються: розроблення концептуально-методологічних засад адаптивного управління стійким інноваційним розвитком виноробного підприємства; обґрунтування інструментів і методів маркетингового управління інноваційним розвитком підприємств виноградарства і виноробства; визначення чітких меж управлінського впливу на стан стійкого

інноваційного розвитку підприємства в залежності від оцінки динамічної стійкості процесу економічного розвитку підприємства та ступеня впливу невизначеності середовищ.

Таким чином, актуальність проблеми стійкого інноваційного розвитку виноробного підприємства з позиції системного забезпечення, її теоретична і практична значущість обумовили вибір теми дослідження, визначили його мету і завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано, відповідно до планів науково-дослідних робіт Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України: «Інституційні засади розбудови організаційно-управлінської системи природокористування в Україні та її регіонах в контексті адміністративно-територіальної реформи» (номер державної реєстрації 0112U006982), у ході виконання якої автором розроблено пропозиції щодо удосконалення організаційно-економічного механізму впровадження екологічних інновацій, доповнено концептуальні основи еколого-направленого інноваційного розвитку соціально-економічної системи; «Розвиток відносин власності у рекреаційно-туристичному природокористуванні приморських регіонів України» (номер державної реєстрації 0116U000411), у рамках якої автором запропоновано концептуальні положення інтегрованого маркетингового управління в забезпеченні стійкого інноваційного розвитку підприємств виноградарства і виноробства. Окремі положення наукового дослідження виконані в межах теми науково-дослідної роботи Національної металургійної академії України «Методологія управління підприємствами різних організаційно-правових форм та форм власності» (номер державної реєстрації 0107U001146), у межах якої автором сформовано концепцію індикативного управління, яка формує інструментарій індикативного контролю для формування системи раннього попередження в управлінні ризиками інноваційної діяльності виноробних підприємств (Акт про участь №440 від 03.06.2016 р.). Дисертаційна робота є складовою частиною наукових розробок в межах державної бюджетної теми Одеської національної академії харчових технологій: «Стратегічне управління м'ясопереробними підприємствами України» (номер державної реєстрації 0117U005502), у межах якої автором доведена необхідність реалізації політики інноваційного розвитку підприємств переробної промисловості на засадах приватно-державного партнерства та кластерного підходу із застосуванням технологій бенчмаркінгу. Окремі положення даного наукового дослідження представлені в рамках гранту президента України «Розвиток механізмів управління інноваційною складовою економічної безпеки України» (номер державної реєстрації 0117U007024), на базі Сумського державного університету, де автором розглянуто інноваційний розвиток виноробних підприємств в умовах кризи та запропоновано послідовність робіт щодо розробки механізму реалізації процесу антикризового управління в забезпеченні стійкого розвитку виноробних підприємств (Акт про участь №1 від 20.12.2017 р.).

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є теоретико-методологічне обґрунтування, поглиблення концептуальних положень і розроблення науково-практичних рекомендацій щодо системного забезпечення стійкого інноваційного

розвитку виноробних підприємств.

Для досягнення мети поставлено такі завдання:

– оновити існуючий категоріальний апарат інноваційного розвитку підприємства та обґрунтувати теоретико-методологічний базис механізмів системного забезпечення стійкого інноваційного розвитку виноробного підприємства;

– розробити концептуально-методологічні засади вирішення проблеми системного забезпечення стійкого інноваційного розвитку виноробного підприємства;

– обґрунтувати теоретичні положення щодо типологізації основних властивостей інновацій для виноробного підприємства;

– узагальнити сучасні тенденції та виділити проблеми розвитку виноробних підприємств України;

– дослідити вплив основних факторів інноваційного та інституційного середовища на розвиток виноробних підприємств;

– розробити методичні положення щодо побудови інтегрованої системи управління для забезпечення стійкого інноваційного розвитку виноробного підприємства;

– уточнити та систематизувати інструменти і методи інтегрованого маркетингового управління, запропонувати теоретико-методичний підхід для їх оптимізації щодо забезпечення стійкого інноваційного розвитку для підприємств виноградарства і виноробства;

– розробити методичні підходи до побудови модифікованої моделі маркетингу, з урахуванням специфіки виноробних підприємств та сучасних тенденцій їх розвитку;

– обґрунтувати науково-методичні підходи з удосконалення методів та засобів управління змінами на підприємстві, з урахуванням галузевої специфіки;

– обґрунтувати методологічні основи та підходи до застосування інструментарію вибору стратегічних напрямків розвитку виноробного підприємства задля забезпечення ефективного досягнення як стратегічних, так і тактичних цілей, на підставі застосування концепції ціннісно орієнтованого управління;

– розробити теоретико-методологічні підходи до формування системи раннього попередження в управлінні ризиками щодо забезпечення стійкого інноваційного розвитку виноробного підприємства;

– удосконалити теоретико-методичні положення щодо оцінки збалансованості розвитку виноробного підприємства за виділеними бізнес-процесами;

– розробити науково-практичні рекомендації щодо визначення стадії розвитку виноробного підприємства через оцінку рівня самоорганізації, що стає основою для оцінки адаптивного потенціалу підприємства та для вибору варіантів коригуючих управлінських впливів;

– удосконалити науково-методичний підхід щодо формування системи мотивації і контролю персоналу виноробних підприємств.

Об'єктом дослідження є процес формування теоретико-методологічних засад системного забезпечення стійкого інноваційного розвитку виноробних підприємств.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та прикладні положення системного забезпечення стійкого інноваційного розвитку виноробних підприємств.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертації становлять сукупність принципів, прийомів наукового дослідження, загальнотеоретичних, спеціальних та міждисциплінарних методів дослідження на основі синтезу теорій складних систем, неоінституціоналізму, обмежень, інноватики, когнітивної економіки, стратегічного менеджменту, ризикології. Для розв'язання завдань, поставлених у дисертаційній роботі, та досягнення мети дослідження було використано систему загальнонаукових та спеціальних методів і підходів, зокрема: узагальнення, систематизації, емпіричного дослідження, системного та логічного підходу – для розроблення теоретичних засад стійкого інноваційного розвитку підприємства, при визначенні сутності категорій, для формування підходів до класифікації інновацій, що впроваджує підприємство; історичний, діалектичний, методи системно-структурного аналізу і синтезу – для аналітичної оцінки інноваційного середовища та виявлення його впливу на розвиток виноробних підприємств; наукові підходи до виявлення чинників та оцінки відхилень розвитку підприємств галузі від цільових орієнтирів, які базуються на засадах абстрактно-логічного методу, системного та процесного підходів, ситуаційного аналізу; методичні засади оцінки рівня адаптивності, збалансованості та ефективності економічного зростання за виділеними бізнес-процесами, в основу яких покладено методи таксономічного аналізу та непараметричної статистики, матричний метод, метод експертних оцінок, методу динамічних нормативів; економіко-статистичні методичні підходи до оцінки потенціалу інноваційного розвитку, ризикостійкості та інноваційних бізнес-можливостей підприємства; методи когнітивного аналізу балансування цілей підприємства і інтересів стейкхолдерів та вибору цільової направленості розвитку підприємства.

Інформаційну базу дослідження становлять праці вітчизняних і зарубіжних вчених, фахівців-практиків з проблематики інноватики, стратегічного управління, ризикології, синергетики та системних змін, чинне законодавство, статистичні дані, звітність виноробних підприємств, результати власних досліджень.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у теоретико-методологічному обґрунтуванні, поглибленні концептуальних положень і розробці науково-методичних підходів до системного забезпечення стійкого інноваційного розвитку виноробних підприємств.

Найбільш вагомими результатами, що містять наукову новизну, полягають у такому:
вперше:

- розроблено концептуально-методологічні засади адаптивного управління стійким інноваційним розвитком виноробного підприємства, в основу яких покладено формування інноваційної бізнес-екосистеми в існуючих умовах: інституціональної матриці, інституційних факторів, усіх видів ризиків та обмежень;

- сформульовано та систематизовано інструменти і методи інтегрованого маркетингового управління з формуванням системи горизонтальної та вертикальної взаємодії усіх елементів та підсистем, де за основу пропонується холістична ідея маркетингового управління інноваційним розвитком підприємств виноградарства і

виноробства, для якої цілісний маркетинг розглядається як система, заснована на взаємодії суміжних ринків, з виділенням блоків за рівнями маркетингового управління;

– розроблено теоретико-методологічний підхід до формування системи раннього попередження в управлінні ризиками, що включає інструментарій індикативного контролю у взаємозв'язку із параметрами стійкого інноваційного розвитку підприємства за виділеними критеріями: ризикостійкості, збалансованості бізнес-процесів, потенціалу інноваційного розвитку, самоорганізації, адаптивного потенціалу підприємства;

– доведено, що в основу методології визначення пріоритетних напрямів інноваційного розвитку виноробного підприємства слід покласти підходи ситуаційного управління, для яких автором обґрунтовано використання коефіцієнта самоорганізації та показника адаптивного потенціалу, які розраховуються шляхом оцінки динамічної стійкості розвитку підприємства із застосуванням еталонної системи оцінок та коефіцієнтів кореляції відхилення від фактичних значень;

удосконалено:

– методичний підхід та методи формування виробничо-логістичного ланцюга розвитку виноробних підприємств, який, на відміну від існуючих, дозволяє враховувати ступінь балансування інтеграційних процесів на базі секторної структурної моделі суміжних ринків продукції виноградарства та виноробства;

– змістовне наповнення інституційних факторів оптимізації інтеграційних процесів у виноградарстві і виноробстві для узгодження бізнес-цілей усіх учасників, в основі чого, на відміну від існуючих положень, покладено створення інноваційної бізнес-екосистеми, як сукупності інституцій, за ознаками взаємодії та участі у процесі створення та застосування наукових знань та технологій (організаційних, структурних і функціональних), що визначають умови інноваційного процесу (правові, економічні, організаційні, соціальні) та забезпечують стійкий інноваційний розвиток підприємства за принципами самоорганізації, що дозволяє на базі інтегрованого багаторівневого управління, направлено на розповсюдження інноваційних компетенцій, формувати ідеологію інноваційної культури і культури вина, створювати цільові платформи інноваційного розвитку підприємств, з функціональним інфраструктурним забезпеченням;

– теоретичні положення щодо типологізації основних властивостей інновацій для виноробного підприємства, які, на відміну від існуючих, передбачають виокремлення таких типів інновацій: 1) технологічні: продуктові і виробничо-технологічні; 2) функціональні процесні: маркетингово-збутові, організаційно-управлінські, екологічні, кадрові (соціальні), фінансові, – що дозволяє класифікувати інновації для виноробного підприємства, з виділенням процесних інновацій і поділом їх на інновації за рівнями (глибиною) змін, які стають результатом їх впровадження – для створення можливостей для інноваційного розвитку та здійснення якісних змін в інституціональному мікросередовищі підприємства і виходу на якісно новий рівень його розвитку;

– методичні положення щодо формування системи управління інноваційним розвитком підприємства, як складової загальної системи управління, яка

розглядається як інтегрована система, що забезпечує цілісність, автономність і динамічність підприємства, де, на відміну від існуючих, враховуються дані: (1) матричної моделі формування стратегії стійкого інноваційного розвитку підприємства, що відображає характер взаємодії між рівнями абстрагування, керуючими параметрами і етапами процесу розробки, прийняття і реалізації управлінських рішень, з виділенням керуючих параметрів (редукційних, компенсаційних, організаційних змін, результируючих), (2) формалізованої моделі, на основі якої ведеться пошук управляючої функції, що забезпечить досягнення поставленої мети засобами переведення об'єкта управління (підприємства) із початкового стану в кінцевий бажаний стан за умови ресурсних і фазових обмежень;

– методологічні підходи та інструментарій вибору напрямку розвитку виноробного підприємства, спираючись на концепцію ціннісно орієнтованого управління, де, на відміну від існуючих, передбачається розмежування стейкхолдерів, в залежності від їх інтересів і гармонізації цих інтересів із стратегічними цілями підприємства, при застосуванні моделі Мітчелла-Агле-Вуда та матриці «Вплив-Значимість», їх ідентифікації за критеріями: владою, легітимністю, актуальністю або терміновістю, що формує інформаційно-аналітичний інструментарій прийняття управлінських рішень та надає можливість обґрунтовано управляти, згідно виявленим цілям у напрямку їх балансування;

– методику побудови модифікованої моделі комплексу маркетингу для виноробного підприємства «4P+E+N», в якій, на відміну від існуючих, враховуються особливості діяльності виноробних підприємств та разом із класичними елементами комплексу маркетингу (товарною, ціновою, збутовою, комунікаційною політиками) включаються специфічні складові (політики емоцій і здоров'я);

– теоретико-методичні положення щодо оцінки збалансованості розвитку підприємства за виділеними бізнес-процесами, які для виноробних підприємств пропонується проводити за ознаками спрямованості і адаптивності, що на відміну від існуючих, передбачають формування системи критеріїв оцінки збалансованості розвитку виноробного підприємства, що включає 4 групи показників за виділеними для виноробних підприємств бізнес-процесами (виробничо-технологічні; ринкові; фінансові; інвестиційно-інноваційні); формування еталонної системи показників з використанням графа еталонного впорядкування; визначення інтегрованих коефіцієнтів збалансованості розвитку за виділеними бізнес-процесами, які надалі можуть слугувати для визначення цілей розвитку підприємства;

дістало подальший розвиток:

– понятійно-категоріальний апарат теорії стійкого інноваційного розвитку підприємства в частині виділення дефініцій: «стійкий розвиток підприємства», «інноваційна стійкість підприємства», «динамічна стійкість процесу інноваційного розвитку», «моментна економічна стійкість», «запас моментної економічної стійкості», «потенціал інноваційного розвитку», «адаптаційно-інноваційне середовище», «інноваційна бізнес-екосистема» – зміст яких, на відміну від інших тлумачень, висвітлено з позиції змістовної характеристики та ролі у процесі системного забезпечення стійкого інноваційного розвитку підприємства;

– науково-методичний підхід до удосконалення управління змінами на

виноробному підприємстві, який на відміну від існуючих, передбачає використання моделі управління стійким розвитком підприємства, систематичного моніторингу узагальнюючого показника на основі паспорта ризиків, використання значень індикаторів для формування функціональних стратегій – для попередження або нівелювання загроз і максимального використання своїх сильних сторін і можливостей, що дозволяє більш точно оцінити ризики та удосконалювати систему управління стійким інноваційним розвитком;

– науково-методичний підхід щодо формування системи мотивації і контролю персоналу виноробних підприємств на засадах інноваційних технологій, який, на відміну від існуючих, ґрунтується на застосуванні системи оплати праці на основі впровадження грейдингу і формуванні індикаторів в системі КРІ за виділеними цілями для структурних підрозділів підприємства; та впровадженні механізму селективного відбору компетенцій, що дозволяє у повному обсязі використовувати кадровий потенціал підприємства засобами залучення вузьких фахівців у всіх ключових сферах діяльності підприємства до спільної роботи.

Практичне значення одержаних результатів полягає у доведенні основних положень дисертаційної роботи до рівня методичних розробок і практичних рекомендацій, спрямованих на системне забезпечення стійкого інноваційного розвитку виноробних підприємств. Означені здобутки використано в практичній діяльності державних органів управління, наукових організацій та вітчизняних промислових підприємств, що підтверджується відповідними документами, а саме: при обґрунтуванні необхідності оцінки інноваційних бізнес-можливостей окремих суб'єктів господарювання, підвищення їх інноваційної спроможності – *Департамент розвитку підприємництва та регуляторної політики Міністерства економічного розвитку і торгівлі України* (довідка №3633-06/43134-07 від 24.11.2017); при обґрунтуванні механізмів антикризового забезпечення стійкого інноваційного розвитку підприємства та можливостей селективного відбору компетенцій для підвищення рівня самоорганізації підприємств реального сектору економіки – *Управління аграрної політики Одеської обласної державної адміністрації* (довідка №02/83 від 25.01.2018; довідка №78/02/82 від 25.01.2018); при визначенні ключових завдань галузевого розвитку на кожному з етапів виробничо-логістичного ланцюга виноградарства та удосконалення механізмів державного регулювання за пріоритетними стратегічними напрямками інноваційного розвитку підприємств галузі – *Національний науковий центр «Інститут виноградарства і виноробства ім. В.Є. Таїрова»* (довідка №710 від 13.12.2017); при обґрунтуванні науково-методичного підходу до удосконалення управління змінами на підприємстві, з урахуванням специфіки виноробства – *Економічна Академія Молдови, професор, д.е.н. Е. Феураш* (відгук – вх. 19.04.2018); при розробці та впровадженні комплексної програми маркетингово-виховних заходів на рівні підприємства та середовища його функціонування, згідно основних положень клієнто-орієнтованої економіки – *ПрАТ «Одеський завод шампанських вин»* (довідка №764 від 09.06.2017); при обґрунтуванні необхідності оцінки потенціалу інноваційного розвитку виноробних підприємств – *ТОВ «Виноградна долина»* (довідка №266 від 29.12.2017); при обґрунтуванні необхідності оцінки рівня

та збалансованості розвитку підприємства – *ПрАТ «Одесавинпром»* (довідка №76 від 19.02.2018); при обґрунтуванні методологічних підходів та інструментарію вибору напрямку розвитку виноробних підприємств, спираючись на стейкхолдерський підхід до трактування цінності – *ПрАТ «Одеський коньячний завод»* (довідка №61 від 19.05.2017); при розробці і впровадженні концептуальної матричної моделі формування стратегії стійкого інноваційного розвитку підприємства – *ТОВ «ПТК «Шабо»* (довідка №266 від 29.12.2017); при розробці концептуальної схеми Х-інжинірингу та відборі інформаційних засобів підтримки бізнесу, які є основою реінжинірингу бізнес-процесів – *ТОВ «С-Інжиніринг»* (довідка №01/10-11 від 10.11.2017); при обґрунтуванні основ формування механізму адаптивного управління підприємством – *ТОВ «Миколаївський коньячний завод»* (довідка №75 від 19.02.2018); *ПАТ «Коблево»* (довідка №1152 від 05.04.2018); при розробці і обґрунтуванні механізмів і інструментів забезпечення стійкого інноваційного розвитку промислового підприємства – *Науково-Технічне Підприємство «Планта-Вин», Молдова* (довідка №74 від 19.04.2018). Матеріали дисертаційного дослідження (теоретичні, методичні та практичні авторські розробки) впроваджені в навчальний процес *Одеської національної академії харчових технологій МОН України* (акт впровадження вх. №262 від 29.12.2017) при викладанні курсів навчальних дисциплін: «Публічне адміністрування», «Психологія управління», «Ділове адміністрування (менеджмент державних установ та організацій)».

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійною науковою роботою, основні положення, пропозиції, рекомендації, розрахунки та висновки розроблені та отримані автором особисто і знайшли відображення в наукових публікаціях. Внесок автора у роботи, виконані у співавторстві, наведено у списку опублікованих праць за темою дисертаційного дослідження. Матеріали та висновки кандидатської дисертації не використовувалися.

Апробація результатів дисертації. Концептуальні положення, методологічні підходи та методичні розробки, сформовані за результатами дослідження, пройшли обговорення на наукових і науково-практичних Всеукраїнських та міжнародних конференціях, серед яких: Міжнародна українсько-японська конференція з питань науково-промислового співробітництва (Одеса, 23-25 жовтня 2013 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Економіка: реалії часу і перспективи» (Одеса, 20-21 лютого 2014 р.; 7-11 вересня 2015 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Економічні перспективи підприємств та регіонів України в контексті основних соціально-еколого-економічних трендів» (Харків, 22 травня 2014 р.), IV Міжнародна науково-практична конференція «Економіка і менеджмент: перспективи розвитку» (Суми, 20 листопада 2014 р.), Міжнародна науково-практична конференція на базі ДВНЗ Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника «Розвиток національної економіки: теорія і практика» (Івано-Франківськ, 3-4 квітня 2015 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Роль та місце бухгалтерського обліку в розвитку економічної системи» (Львів, 27-28 березня 2015 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток фінансово-економічного становища на різних рівнях управління: підприємство, регіон, держава» (Дніпропетровськ, 6-7 листопада 2015 р.), VI Міжнародна науково-

практична конференція «Міжнародна стратегія економічного розвитку регіону» (Суми, 17 березня 2016 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Міжнародні економічні відносини на сучасному етапі: проблеми та розвиток» (Дніпропетровськ, 4-5 березня 2016 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми та перспективи розвитку національних економік: від мікро- до макрорівня» (Одеса, 8 квітня 2016 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Від Балтики до Причорномор'я: національні моделі економічних систем» (Рига, Латвія 25 березня 2016 р.), II Міжнародна науково-практична конференція «Экономика и управление в XXI веке: анализ тенденций и перспектив развития» (Київ–Будапешт–Відень, 30 березня 2016 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Формування сучасного економічного простору: переваги, ризики, механізми реалізації» (Тбілісі, Грузія 29 квітня 2016 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Стратегії економічного розвитку в умовах євроінтеграції» (Каунас, Литва, 27 травня 2016 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Экономика, управление, право: вызовы и перспективы» (New Delhi, India 27 мая 2016 г.), II Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «Управління інноваційним розвитком на макро-, мезо- та макрорівнях» (Одеса, 7 червня 2016 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Інноваційний потенціал соціально-економічних систем: виклики глобального світу» (Лісабон, Португалія, 30 червня 2016 р.), XIV Міжнародна науково-практична конференція «Развитие науки в XXI веке» (Харьков, 16 июня 2016 г.), I Міжнародна науково-практична конференція «Міжнародні економічні відносини та сталий розвиток» (Суми, 5-6 травня 2017 р.), III Міжнародна науково-практична конференція «Перспективи ефективних управлінських рішень у бізнесі та проектах» (Одеса, 14-15 вересня 2017 р.), XI Міжнародна науково-практична конференція «Маркетинг інновацій і інновації у маркетингу» (Суми, 28-30 вересня 2017 р.), X Международная научно-практическая конференция «Стратегия и тактика развития производственно-хозяйственных систем» (Гомель, Беларусь, ноябрь 2017 г.), II International Scientific and Practical Conference «Topical Problems of Modern Science» (Warsaw, Poland, November 18, 2017). Перелік окремих тез доповідей і матеріалів подано у списку опублікованих праць.

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження опубліковано у 88 наукових працях, у тому числі – 2 одноосібних і 13 колективних монографіях (серед яких 7 зарубіжних), у 35 статтях у наукових фахових виданнях (серед яких 20 статей – у зарубіжних виданнях і наукових фахових виданнях України, що зареєстровані в міжнародних наукометричних базах), у тому числі 19 статей у наукових журналах і 14 статей у збірниках наукових праць, 35 – у збірниках матеріалів конференцій, 3 – інші видання. Отримано 1 авторське свідоцтво. Загальний обсяг публікацій становить 113,2 друк. арк., із них особисто здобувачу належить 103,3 друк. арк.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел із 657 найменувань. Загальний обсяг дисертації – 507 сторінок, у тому числі 412 сторінок основного тексту, 21 додаток на 123 сторінках, 40 таблиць на 31 сторінці, 117 рисунків на 70 сторінках, список використаних джерел на 66 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, визначено мету, завдання, предмет і об'єкт дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів.

У першому розділі «**Теоретичні засади стійкого інноваційного розвитку виноробних підприємств**» виділена сутнісна характеристика стійкого розвитку соціально-економічних систем (СЕС) та стійкого інноваційного розвитку підприємства, виявлені особливості інновацій виноробного підприємства.

Доведено, що *стійкість підприємства* є здатністю адаптуватися до дестабілізуючого впливу факторів як внутрішнього, так і зовнішнього середовища, долати ризики в процесі досягнення своїх цілей. На основі системного аналізу та узагальнення літературних джерел запропоновано авторське визначення поняття *стійкий інноваційний розвиток* – це динамічний процес, результатом якого є сумарний ефект інноваційного розвитку, в основі якого інноваційна стійкість, як здатність підприємства до впровадження нових технологій і способів організації виробництва, до випуску нових видів продукції, виконання нових видів робіт, послуг; та стійкого розвитку, який ґрунтується на принципах, методах, що сприяють підвищенню технологічної, фінансової та організаційної стійкості господарської діяльності підприємства та рівня його ризикостійкості. Згідно авторських позицій, пропонується *стійкий інноваційний розвиток підприємства* визначати як процес розвитку на інноваційній основі, який характеризується динамічною стійкістю і запасом моментної економічної стійкості підприємства (рис. 1).

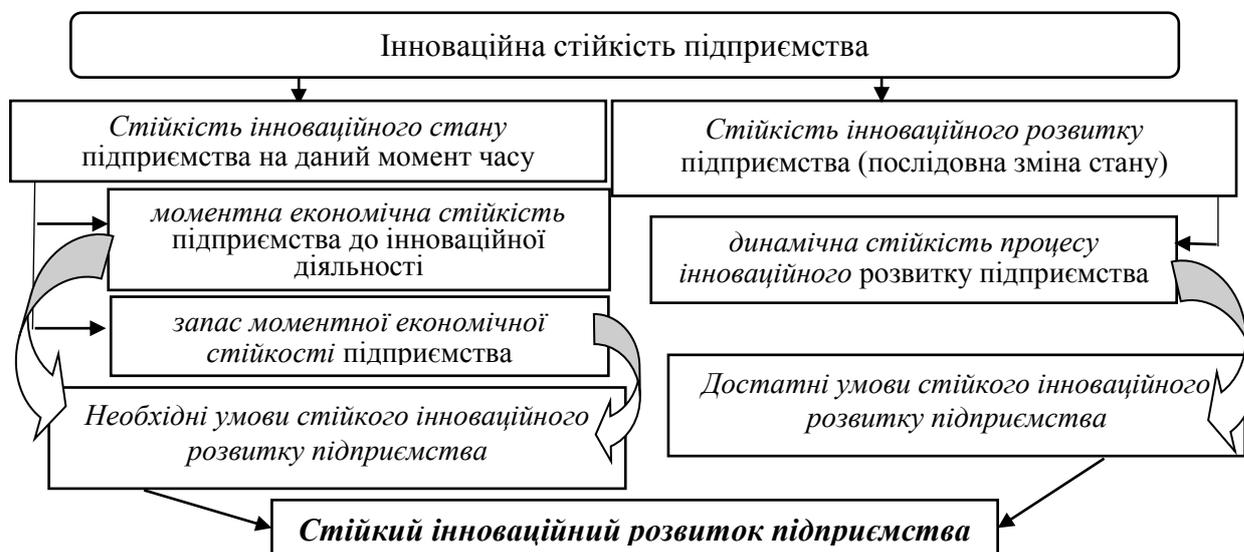

Рис. 1. Змістовна характеристика стійкого інноваційного розвитку підприємства

Динамічна стійкість процесу інноваційного розвитку підприємства є характеристикою процесу інноваційних змін підприємства, за критеріями неперервності і соціально-економічної доцільності щодо поліпшень на основі циклічного відтворення постійної системи функцій підприємства. *Моментна економічна стійкість* характеризує здатність підприємства здійснювати інноваційну діяльність, в умовах невизначеності впливів, що збурюють середовище, в кожному конкретний момент часу, з урахуванням особливих обставин саме цього періоду.

Запас моментної економічної стійкості відображає ступінь віддаленості можливої величини втрат підприємства, які можуть виникнути в результаті збурювань середовища, від максимальної величини втрат, які може понести підприємство без втрати здатності до здійснення інноваційної діяльності. Для досліджуваних *виноробних підприємств* основними складовими стійкого розвитку пропонується виділити такі: технологічна; фінансова; організаційна; ринкова; інноваційна; ризикостійкість. Щодо рівня стійкого розвитку підприємства, то це є інтегрований показник, який вимірює ступінь відхилення СЕС від еталонного стану. В результаті дослідження виділено такі *принципи стійкого розвитку підприємства*: цілеспрямованості, системності, збалансованості, інтегрованості, керованості, раціональності. Пропонуються такі *критерії стійкого розвитку підприємства*: конкурентоспроможність, адаптивність, цілісність, гнучкості, відкритість і інформаційна прозорість, соціальна відповідальність бізнесу, довготривалість.

Таким чином, категорія «*стійкий інноваційний розвиток*» може бути розглянута з точки зору статички – як *властивість* СЕС набувати *динамічних здатностей адаптуватися* до мінливих умов зовнішнього середовища та, з позиції динаміки – як *здатність* до процесу доцільних безперервних необоротних спрямованих змін на інноваційній основі, що характеризуються переходом в якісно новий, більш досконалий стан. Доведено, що перехід на інноваційний шлях розвитку підприємства пов'язаний не тільки з технічним оновленням на базі нових технологій, але й, перш за все, з комплексною модернізацією системи управління на усіх рівнях економічної системи, спираючись на організаційно-управлінські і кадрові (соціальні) інновації, що, за своєю сутністю, є випереджаючим управлінням, з метою уникнення і запобігання флуктуацій при впровадженні технічних (технологічних) інновацій. Пропонується *класифікація інновацій для виноробних підприємств*, з виділенням окремо організаційно-управлінських інновацій в складі функціональних процесних і розділом процесних інновацій за рівнями, в залежності від інтенсивності (глибини) змін, які є їх результатом (рис. 2).

Рис. 2. Класифікація інновацій для виноробного підприємства

Для виноробного підприємства пропонується виділяти такі *типи інновацій*: технологічні: продуктові і виробничо-технологічні; функціональні процесні: маркетингово-збутові, організаційно-управлінські, екологічні, кадрові (соціальні), фінансові. Запропоновано трактування економічної сутності *процесних інновацій*, які є нововведеннями, направленими на вдосконалення основної діяльності засобами балансування бізнес-процесів, з метою забезпечення клієнтоорієнтованого підходу та досягнення синергетичного ефекту за рахунок емерджентного впливу зростання ефективності всіх функціональних одиниць підприємства. Таке розуміння інновацій стає управлінським інструментом для забезпечення організаційно-економічних умов інноваційного розвитку підприємства в стратегічному аспекті.

Основною гіпотезою даного дослідження є така: процес забезпечення та визначення напрямку *стійкості інноваційного розвитку виноробного підприємства* повинен базуватися на *інноваційному перетворенні підприємства* як складної відкритої системи, що передбачає *набуття нею динамічних здатностей адаптуватися* до мінливих умов зовнішнього середовища.

У другому розділі «**Сучасні тенденції та діагностика проблем розвитку виноробних підприємств України**» виділено основні дисбаланси інтеграційних процесів та напрямки розвитку виноградарства і виноробства в Україні; сформовано методичний підхід щодо вибору методів формування виробничо-логістичного ланцюга розвитку виноробних підприємств.

Структуру ринку виноробства представлено як сукупність чотирьох взаємопов'язаних секторів, відповідно стадіям утворення, подальшої трансформації та споживання якостей товару, а саме: сировинного, виробничого, інфраструктурного та споживчого. Установлено, що існуючий дисбаланс ринків, які формуються на базі функціонування виноробства, призводить до значних труднощів у господарській практиці. Світовий ринок винограду представляє значний інтерес для України, оскільки, наприклад, країни ЄС лише на 75% покривають внутрішні потреби його споживання за рахунок власного виробництва. Наразі виробництво винограду в Україні складає близько 37,8 тис. т, що покриває внутрішні потреби його споживання лише на 13%. Тобто українське виноробство має значний резерв для розвитку вітчизняного агробізнесу, як один із найбільш прийнятних і ефективних нішевих рішень серед реальних напрямів диверсифікації АПК у малих та середніх формах господарювання. Обґрунтовано й розроблено систему взаємопов'язаних заходів, послідовне впровадження яких на етапах виробничо-логістичного ланцюжка «закладання насаджень — вирощування плодів і винограду — зберігання продукції — переробка продукції — реалізація на внутрішньому ринку — експорт продукції» дозволить забезпечити їх ефективність. Передбачено залучення господарств населення до ринкової інфраструктури шляхом будівництва фруктосховища, як накопичувально-розподільчого центру. Установлено, що нинішній стан ринку виноматеріалів в Україні можна охарактеризувати значною розбалансованістю. Доля власно вирощеного винограду у 2016-2017 рр. складає близько 24%, що є ризиком сировинного забезпечення виноробства. Обсяги виробництва виноробної продукції характеризуються чіткою тенденцією до скорочення (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка виробництва виноробної продукції в Україні, млн. дал

Найменування продукції	Роки					2017 р. у % до 2013 р.
	2013	2014	2015	2016	2017	
Коньяк, бренді	4,5	2,6	3,0	2,8	2,4	53,3
Вино ігристе «Шампанське України»	3,1	2,6	3,2	3,0	2,1	67,7
Вино виноградне	7,3	4,3	6,7	7,8	8,1	111,0
Всього	14,9	9,5	12,9	13,6	12,6	84,6

Виробництво коньяку, бренді скоротилось за період 2013-2017 рр. на 46,7%, вина ігристого – на 32,3%; виробництво вина виноградного – зросло на 11%. Тобто сегмент ринку тихих вин поступово наростає, сегмент ігристих вин залишається волатильним. Крім того, дані указують на значне скорочення споживання виноградного вина на душу населення – майже на 70% за роки незалежності України. Просування виноробної продукції на внутрішньому ринку відбувається повільно. Спроби ж входження вітчизняного вина на зарубіжний ринок носять більше стихійний, аніж осмислений планомірний характер.

На основі фінансової звітності (за 2013-2017 рр.), проведено аналіз основних показників розвитку досліджуваних виноробних підприємств. Дані аналізу свідчать про економічну кризу на підприємствах, спричинену відсутністю кредитних ресурсів, низькою ліквідністю і платоспроможністю, нестачею обігових і власних коштів, високою залежністю від позикових джерел, в основному короткострокових. Виноробні підприємства у своїй більшості знаходяться у кризовому стані, з дуже високою ймовірністю стати банкрутом. Підприємства не в змозі забезпечити ефективну систему мотивації праці, що негативно впливає на перспективу розвитку.

Для визначення інвестиційної привабливості виноробних підприємств визначено показник EBITDA, на який, за даними аналізу, значною мірою вплинула криза. Так у 2014 р. спостерігалось значне зменшення його значення. Проте, як показує досвід, таке падіння дозволило виявити недоліки у структурі активів підприємств та частково оптимізувати фінансові потоки на підприємствах. Спостерігається негативна тенденція щодо зменшення частки нематеріальних активів у валюті балансу підприємств. Це свідчить, що під час кризи було скорочено фінансування саме нематеріальних активів для забезпечення економічної стійкості. Підприємства характеризуються відсутністю інвестиційних ресурсів, що підтверджується розрахунками динаміки витрат за функціями. Це указує на низький рівень інвестиційної привабливості вітчизняних виноробних підприємств та відсутність фінансових можливостей щодо інноваційного розвитку.

Доведено, що інструментами стратегічного регулювання виноробства мають стати: впровадження високопродуктивних сортів винограду, зростання продуктивності та якості продукції, диверсифікація виробництва та ринків збуту, освоєння інновацій, просування вітчизняної продукції на зовнішні ринки, фінансово-організаційна підтримка фермерських господарств і поступове переведення виноградарсько-виноробної галузі на сегмент малого бізнесу, що, як показує світовий досвід, є запорукою унікальності і якості виноробного продукту, що стає основою конкурентоспроможності і нарощування експортного потенціалу.

У третьому розділі «Теоретико-методичні основи оцінки середовища функціонування та вибору напрямку розвитку виноробних підприємств» проведено аналіз інституціональних факторів та інститутів стимулювання інноваційної активності в інтегрованих структурах, обґрунтовано методологічні підходи та інструментарій вибору напрямку розвитку виноробних підприємств, спираючись на концепцію ціннісно орієнтованого управління.

В цілому рамкові умови і інституційне середовище, за результатами аналізу, оцінюється як вельми несприятливі для розвитку інноваційної діяльності в Україні. В Одеській області доля інноваційно-активних, з числа промислових підприємств, близько 4%. Новими для ринка за останні роки є не більше 15-18% впроваджуваних інноваційних видів продукції. Інноваційні процеси впроваджувалися лише половиною промислових підприємств з числа тих, які займалися інноваційною діяльністю, що належать, в основному, до 4-го технологічного укладу. Серед виноробних підприємств лише незначна їх частка долучена до інноваційної діяльності. Продуктові інновації випускали не більше 30% підприємств харчової промисловості. При цьому склалася негативна тенденція до зменшення радикально нової продукції. Перевага продуктових інновацій над процесними (80% на 20%) означає, що підприємства харчової промисловості в своїй діяльності керуються, переважно, короткостроковими цілями, не вкладаючи кошти в проекти стратегічного характеру. Негативною динамікою характеризуються показники впровадження нових маловідходних, ресурсозберігаючих і безвідходних технологічних процесів (їх частка скоротилася за аналізований період з 55,1% до 19,1%). Такий стан речей негативно впливає на процес переходу підприємств до стратегії сталого розвитку, що значно перешкоджає конкурентоспроможності виробників на внутрішніх і зовнішніх ринках. Кількість підприємств, що займаються нетехнологічними інноваціями в харчовій промисловості значно скорочується: за досліджуваний період організаційними інноваціями займалися в 2,24 рази менше, а маркетинговими – в 1,32 рази менше підприємств.

Доведено, що структура витрат, за напрямками інноваційної діяльності, є неефективною, оскільки має низьку питому вагу витрат на дослідження і розробки. Аналіз інституціональних факторів та інститутів стимулювання інноваційної активності в інтегрованих структурах показав стихійність та некерованість інтеграційних процесів в Україні, що гальмує та розбалансовує розвиток виноробних підприємств. Доведена необхідність реалізації політики інноваційного розвитку на засадах приватно-державного партнерства та кластерного підходу із застосуванням технологій бенчмаркінгу. Установлено, що умовою формування середовища, здатного стимулювати інноваційний розвиток виноробних підприємств є формування *інноваційної бізнес-екосистеми*, яка ґрунтується на інтегрованому багаторівневому управлінні, направленому на розповсюдження інноваційних компетенцій, спираючись на ринкову ідеологію економіки, беручи за основу сучасні концепції менеджмент-маркетингу, ідеї *створення кластерів*, як новітніх форм об'єднання учасників для досягнення синергетичних ефектів розвитку, та *створення платформи інноваційного розвитку з функціональним інфраструктурним забезпеченням* (рис. 3).

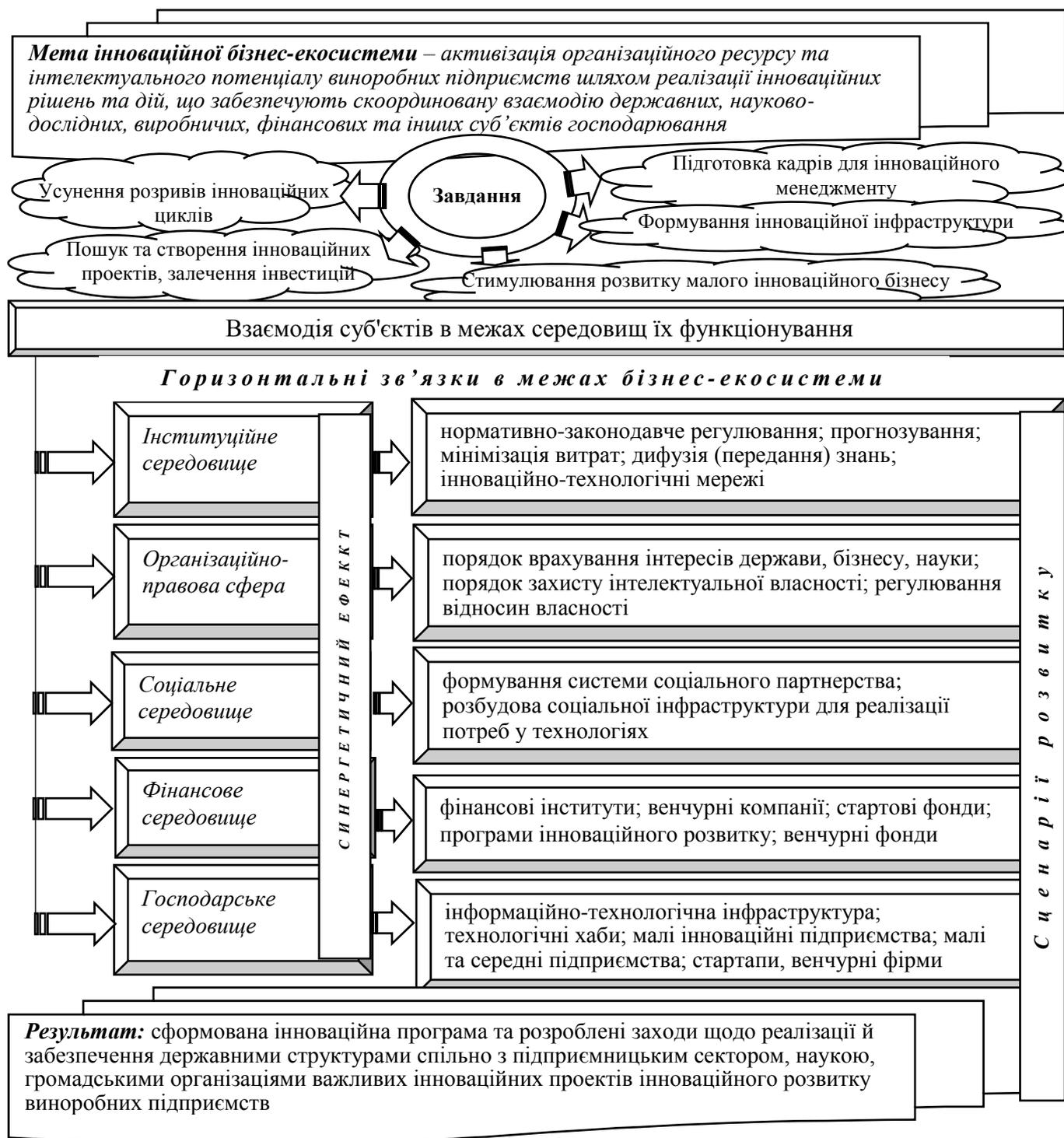

Рис. 3. Схема організаційної платформи інноваційної бізнес-екосистеми для системного забезпечення стійкого інноваційного розвитку виноробних підприємств

Показано, що *інноваційна бізнес-екосистема* представляє собою сукупність інституцій за ознаками взаємодії та участі у процесі створення та застосування наукових знань та технологій (організаційних, структурних і функціональних), що визначають умови інноваційного процесу (правові, економічні, організаційні, соціальні) та забезпечують стійкий інноваційний розвиток підприємства за принципами самоорганізації. Установлено, що *платформа* – це модель бізнесу, яка надає можливість обміну між незалежними учасниками ринку (виробниками, постачальниками і споживачами) визначеними цінностями. Обґрунтовано, що схема

організаційної платформи інноваційної бізнес-екосистеми для системного забезпечення стійкого інноваційного розвитку виноробних підприємств методологічно являє собою проект реалізації ідеї, відображаючи конкретні функції для кожного із суб'єктів взаємодії. Показано, що реалізація такої методологічної конструкції здатна активізувати інноваційну діяльність виноробних підприємств за рахунок злагодженої роботи інноваційної інфраструктури.

Запропоновано формування фонду розвитку виноградарства і виноробства на базі відділу розвитку садівництва, виноградарства та виноробства Департаменту землеробства та технічної політики в АПК, який буде слугувати для цільових інвестицій. Інноваційно направлений виробничо-технологічний бізнес-кластер виноградарства і виноробства пропонується інтегрувати в систему Наукового парку на базі платформи «Агротехнополіс», що може стати основою інноваційної бізнес-екосистеми на засадах державно-приватного партнерства науки і бізнесу. Обґрунтовано, що в кластер мають об'єднуватись виноробні підприємства в формі договірних відносин з метою освоєння технологій, виробництва та реалізації наукомісткої та суміжної товарної продукції за кластерними інноваційно-інвестиційними бізнес-проектами.

Розроблено методологічні основи та інструментарій вибору напрямку розвитку виноробних підприємств, спираючись на концепцію ціннісно орієнтованого управління. Для систематизації стейкхолдерів пропонується модель Мітчелла-Агле-Вуда, розроблена матриця «Вплив-Значимість». Згідно даної моделі, обґрунтовано, що стейкхолдери можуть у різній мірі володіти такими атрибутами: владою, легітимністю, актуальністю або терміновістю. Запропоновані методичні інструменти дозволяють чітко сформулювати і реалізувати управлінське рішення у напрямку узгодження цілей розвитку виноробного підприємства.

У четвертому розділі **«Концептуально-методологічні засади системного забезпечення стійкого інноваційного розвитку виноробних підприємств»** запропоновано концептуально-методологічні засади адаптивного управління стійким інноваційним розвитком виноробного підприємства на основі формування інноваційної бізнес-екосистеми; розроблено теоретико-методологічний підхід до формування системи раннього попередження в управлінні ризиками; визначено науково-методичні підходи до управління змінами на виноробному підприємстві, з урахуванням галузевих особливостей.

Основні аспекти концептуальних засад системного забезпечення стійкого інноваційного розвитку виноробних підприємств поєднують теоретичний, концептуальний та методичний базиси, з виділенням принципів, покладених в основу (рис. 4). Визначено *головною метою системного забезпечення стійкого інноваційного розвитку підприємства* формування інноваційної бізнес-екосистеми, як інструменту реалізації стратегії технологічного розвитку, що забезпечує конвергенцію знань в технології і очікувані рішення, інституційні обумовленості інноваційних процесів, врегулювання на усіх рівнях взаємодії інноваторів, інститутів, держави, ринку і підприємства, в умовах існуючої інституціональної матриці та інституційних факторів, з урахуванням обмежень, виявленні стимуляторів активізації інноваційної діяльності та їх регулюванні.

Теоретичний базис		
Теорія складних систем, теорія інституційних матриць, теорія обмежень, теорія ризиків інноваційної діяльності		
Концептуальний базис		
<p>Положення 1. Стійкий інноваційний розвиток є, з точки зору статичності, властивістю соціально-економічної системи набувати динамічних здатностей адаптуватися до мінливих умов зовнішнього середовища та, з позиції динаміки – є її здатністю до процесу доцільних безперервних необоротних спрямованих закономірних змін на інноваційній основі, що характеризуються переходом в якісно новий, більш досконалий стан.</p> <p>Положення 2. Інноваційний розвиток підприємства можливий лише за умови достатнього рівня потенціалу інноваційного розвитку як комплексу взаємопов'язаних ресурсів, компетенцій та здатностей до їх реалізації, та інноваційних бізнес-можливостей, як здатності системи менеджменту підприємства ефективно використовувати наявний потенціал для комерціалізації як окремих інноваційних проектів, так і для здійснення загального процесу інноваційних перетворень.</p> <p>Положення 3. Система управління інноваційним розвитком підприємства є складовою загальної системи управління і розглядається як інтегрована система, що забезпечує цілісність, автономність і динамічність підприємства.</p> <p>Положення 4. Підґрунтям для визначення векторів стратегічного розвитку підприємства є здатність керівництва до ідентифікації і взаємоузгодженості цілей і можливостей підприємства з цілями і бажаннями стейкхолдерів.</p> <p>Положення 5. Умовою забезпечення стійкості підприємства є здатність менеджерів своєчасно виявляти дисбаланси на конкретних ділянках бізнес-процесів, розробляти заходи для їх мінімізації або нівелювання, а також цільовий підхід до нарощування адаптивного потенціалу і самоорганізації підприємства.</p> <p>Положення 6. Для виноробних підприємств для забезпечення стійкого інноваційного розвитку необхідно знайти оптимальний баланс між реагуванням на ризики і стійкістю до них (формування ризикостійкості).</p> <p>Положення 7. Принципи забезпечення стійкого інноваційного розвитку виноробного підприємства мають суттєві відмінності, в залежності від рівнів управлінського впливу (стратегічного та оперативного) та рівнів системи забезпечення (макро-, мезо- та мікрорівні) внаслідок різних цілей, об'єктів та інструментарію управлінського впливу. З огляду на це, пропонується холістична концепція стійкого інноваційного розвитку виноробних підприємств.</p> <p>Положення 8. Головною метою системного забезпечення стійкого інноваційного розвитку підприємств є формування інноваційної бізнес-екосистеми, спираючись на механізм адаптивного управління в умовах існуючої інституціональної матриці та інституційних факторів, з урахуванням обмежень, виявленні стимуляторів активізації інноваційної діяльності та їх регулюванні.</p> <p>Положення 9. Основними передумовами реалізації механізму системного забезпечення стійкого інноваційного розвитку виноробних підприємств є формування адаптаційно-інноваційного середовища, що дозволяє органічно поєднувати властивості стійкості і, одночасно, гнучкості і адаптивності.</p>		
Принципи забезпечення стійкого інноваційного розвитку підприємств		
стійкого розвитку підприємства	інноваційного розвитку підприємства	холістичного інтегрованого маркетингу
Методичний базис		
<p>наукові підходи до виявлення чинників та оцінки передумов, стимуляторів та дестимуляторів стійкого інноваційного розвитку підприємств галузі, які базуються на засадах абстрактно-логічного методу, системного та процесного підходів, ситуаційного аналізу; методичні засади оцінки рівня ризикостійкості, адаптивності, збалансованості та ефективності економічного зростання за виділеними бізнес-процесами, в основу яких покладено методи таксономічного аналізу та непараметричної статистики, матричний метод, метод експертних оцінок, методу динамічних нормативів; методичні підходи до оцінки потенціалу інноваційного розвитку та інноваційних бізнес-можливостей підприємства; методи когнітивного аналізу балансування цілей підприємства і інтересів стейкхолдерів та вибору цільової направленості розвитку підприємства.</p>		

Рис. 4. Структурна схема концептуальних засад системного забезпечення стійкого інноваційного розвитку виноробних підприємств

Доведено, що *принципи* забезпечення стійкого інноваційного розвитку підприємства мають суттєві відмінності, в залежності від рівнів управлінського впливу та рівнів системи забезпечення (макро-, мезо- та мікрорівні) внаслідок різних цілей, об'єктів та управлінського інструментарію.

Автор пропонує теоретико-методологічні підходи до формування системи раннього попередження в управлінні ризиками, спираючись на концепцію індикативного управління, яка формує інструментарій індикативного контролю. Пропонуються індикативні показники за виділеними критеріями для досліджуваних підприємств: ризикостійкості, збалансованості бізнес-процесів, потенціалу інноваційного розвитку, самоорганізації, адаптивного потенціалу підприємства. Доведено, що *ризикостійкість* підприємства є здатністю витримувати дестабілізацію бізнесу завдяки стійким процесам, системі контролю, а також засобам і методам управління ризиками, включаючи чітку корпоративну структуру і сильний бренд. Для діагностики ризикостійкості виноробного підприємства розроблена методика, яка ґрунтується на оцінюванні ресурсного потенціалу.

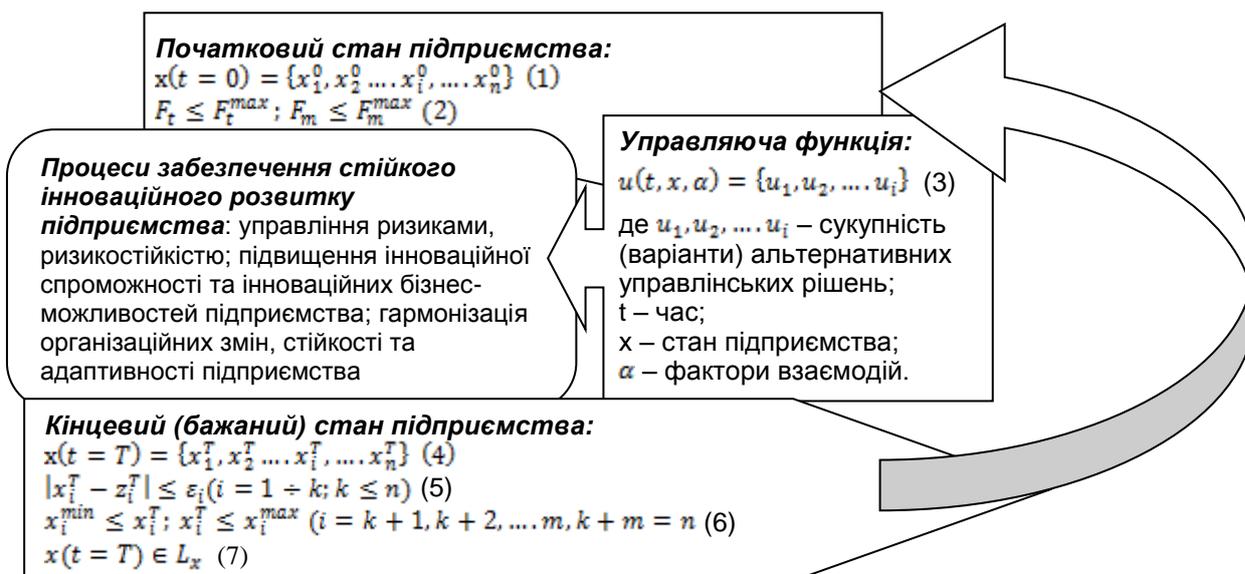
Сформовано науково-методичні підходи щодо управління змінами на виноробному підприємстві, що передбачає використання моделі управління стійким розвитком підприємства із систематичним моніторингом узагальнюючого показника; застосуванням системи попередження загроз. Як інструмент раннього попередження кризових явищ на виноробних підприємствах, пропонується впровадження паспорта ризиків.

Доведено, що система управління інноваційним розвитком є складовою загальної системи управління і розглядаються як інтегрована система, що забезпечує цілісність, автономність і динамічність підприємства. Обґрунтовано, що такий підхід дозволяє описати функціонально-управлінську інтеграцію, що стає базисом формування стратегії стійкого інноваційного розвитку на базі матричної моделі (рис. 5). Дана модель заснована на стратифікованому, за рівнями абстрагування, описі основних етапів процесу формування стратегії розвитку і управління параметрами інноваційного розвитку підприємства. Обґрунтовано, що матрична структура моделі відображає характер взаємодії між рівнями абстрагування, керуючими параметрами і етапами процесу розробки, прийняття і реалізації управлінських рішень. З огляду на формування стратегії стійкого інноваційного розвитку, пропонується оцінка діапазону допустимих коливань через моментне і динамічне накопичення якісних характеристик розвитку виноробного підприємства. Щодо деталізації змісту етапів процесу формування стратегії стійкого інноваційного розвитку виноробного підприємства, виділяються такі керуючі параметри: редуційні, компенсаційні, організаційних змін, результуючі. Домінантні елементи формування стратегії стійкого інноваційного розвитку виноробного підприємства пропонується розділити за рівнями абстрагування – концептуалізації, формалізації, операціоналізації.

Запропоновано на основі формалізованої моделі вести пошук управляючої функції, яка забезпечить досягнення поставленої мети засобами переведення об'єкта управління (підприємства) із початкового стану в кінцевий бажаний стан за умови ресурсних і фазових обмежень (рис. 6).

Стратегічні параметри стійкого інноваційного розвитку виноробного підприємства						
Параметри накопичення якісних характеристик підприємства			Параметри розвитку підприємства			
Редукційні параметри (ризик, ризикостійкість)		Компенсаційні параметри (інноваційний розвиток)	Параметри організаційних змін	Параметри результатів стратегічного розвитку	Початковий стан підприємства	
Рівні абстрагування	Концептуалізація (теоретичне обґрунтування)	Високий рівень невизначеності зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства	Підвищення інноваційної спроможності та інноваційних бізнес-можливостей підприємства	Підвищення ефективності організаційних змін, нарощування інноваційної стійкості та адаптивності підприємства	Підвищення ефективності діяльності підприємства, ризикостійкості, управління змінами і знаннями	Виявлення проблеми
		Аналіз факторів невизначеності та ризиків, їх класифікація	Обґрунтування сутнісних характеристик та факторів інноваційної спроможності та інноваційних бізнес-можливостей підприємства	Класифікація факторів і принципів організаційних змін, інноваційної стійкості та адаптивності підприємства	Обґрунтування сутності, факторів і принципів стійкого інноваційного розвитку підприємства	Збір, аналіз, обробка інформації
	Формалізація методів і методичне забезпечення	Розробка методів вимірювання та оцінки ризиків інноваційної діяльності та ризикостійкості підприємства	Розробка методики оцінки інноваційної спроможності та інноваційних бізнес-можливостей підприємства	Розробка методики оцінки ефективності організаційних змін, інноваційної стійкості та адаптивності підприємства	Розробка методики оцінки синергетичних ефектів від інновацій при формуванні стратегії стійкого інноваційного розвитку підприємства	Діагностика ситуації. Виділення цілей
		Розробка методичного забезпечення вибору методів управління ризикостійкістю і ризиками	Розробка методики та обґрунтування напрямку підвищення інноваційної спроможності та інноваційних бізнес-можливостей підприємства	Удосконалення методів та обґрунтування напрямку гармонізації організаційних змін, інноваційної стійкості та адаптивності підприємства	Удосконалення методів, функцій, задач управління при формуванні стратегії стійкого інноваційного розвитку підприємства	Розробка і прийняття управлінських рішень
	Операціоналізація (практична реалізація)	Планування, організація, контроль застосування методів управління ризикостійкістю і ризиками інноваційної діяльності	Планування, організація, контроль напрямку підвищення інноваційної спроможності та інноваційних бізнес-можливостей підприємства	Планування, організація, контроль напрямку гармонізації організаційних змін, інноваційної стійкості та адаптивності підприємства	Планування, організація, контроль застосування методів управління при формуванні стратегії стійкого інноваційного розвитку підприємства	Реалізація управлінських рішень
		Оцінка діапазону допустимих коливань накопичення якісних характеристик підприємства		Оцінка діапазону допустимих коливань параметрів організаційних змін, інноваційної стійкості та адаптивності при реалізації стратегії стійкого інноваційного розвитку підприємства		Оцінка результатів реалізації управлінських рішень
		Модель моніторингу процесу накопичення якісних характеристик підприємства				
	Управління моментним (статичним) накопиченням якісних характеристик підприємства			Управління динамічним накопиченням якісних характеристик підприємства		Кінцевий (бажаний) стан підприємства
	Напрямок управління накопиченням якісних характеристик підприємства					

Рис. 5. Матрична модель формування стратегії стійкого інноваційного розвитку виноробного підприємства

де x_i^0, x_i^T – кількісні та якісні характеристики стану підприємства в початковий (0-й) і в кінцевий (T -й) моменти часу. Їм відповідає моментне (кінетичне) і динамічне накопичення якісних характеристик підприємства у процесі розвитку; F_t, F_m – затрати часу (t) і ресурсів (m), які необхідні для переведення підприємства з початкового стану $X(t=0)$ в кінцевий (бажаний) $X(t=T)$; F_t^{\max}, F_m^{\max} – запаси часу (t) і ресурсів (m), якими володіє підприємство і які можуть бути використані для його переведення із початкового стану $X(t=0)$ в бажаний $X(t=T)$; z_i^T – i -е планове (бажане) значення характеристик стану підприємства в кінцевий (T -й) момент часу ($i=1 \div k$); ε_i – допустиме відхилення досягнутих в кінцевий (T -й) момент часу значення змінних (x_i^T) від їх запланованих значень (z_i^T) по усім i -м характеристикам, значення яких заплановані ($i=1 \div k$); x_i^{\min}, x_i^{\max} – нижня і верхня межі інтервалу допустимих значень характеристик стану об'єкта управління (x_i^T) в кінцевий (T -й) момент часу по усім іншим i -тим характеристикам, значення яких не заплановані; L_x – множина можливих станів об'єкта управління в кінцевий (T -тий) момент часу (фазовий простір).

Рис. 6. Формалізована модель процесу формування стратегії стійкого інноваційного розвитку виноробного підприємства

З метою практичної реалізації на виноробних підприємствах, виділено основні принципи: формувати архітектуру системи менеджменту в трьох вимірах: предметному, ієрархічному і функціональному; забезпечити максимальну інтеграцію системи управління інноваційним розвитком в загальну систему менеджменту підприємства з використанням усіх наявних на підприємстві можливостей; гармонізувати вимоги до об'єктів в загальній системі менеджменту підприємства до вимог міжнародних стандартів; забезпечити комплексність і безперервність дії механізму управління. Обґрунтовано, що інтегративна система менеджменту підпорядковується таким вимогам як надійність, маневреність, оперативність дії, простота і максимальна орієнтація на досягнення цілей системи.

Пропонується доповнення існуючих основоположних принципів загального менеджменту, які необхідно враховувати в управлінні інноваційним розвитком виноробного підприємства, такими: клієнтоорієнтований підхід, лідерство керівника, залучення всіх працівників до процесів постійного поліпшення діяльності, прийняття рішень на підставі фактів про поведінку усіх учасників і зацікавлених сторін, – з метою підвищення стійкості виробничо-господарської системи та досягнення синергетичного ефекту при прийнятті управлінських рішень для отримання основних результатів діяльності підприємства, спрямованих на задоволення вимог усіх зацікавлених сторін.

У п'ятому розділі «Управлінський інструментарій системного забезпечення стійкого інноваційного розвитку виноробних підприємств» обґрунтовано концептуальні положення інтегрованого маркетингового управління виноробним підприємством, розроблено модифіковану модель маркетингу для виноробних підприємств, розроблено науково-методичні рекомендації щодо оцінки збалансованості розвитку підприємства за виділеними бізнес-процесами та визначення рівня самоорганізації, розроблено механізм адаптивного управління підприємством, обґрунтовано науково-методичні підходи щодо формування системи мотивації і контролю персоналу виноробних підприємств.

Розроблена модель формування концепції холистичного маркетингу на основі інтегрованого підходу для підприємств виноградарства і виноробства (рис. 7).

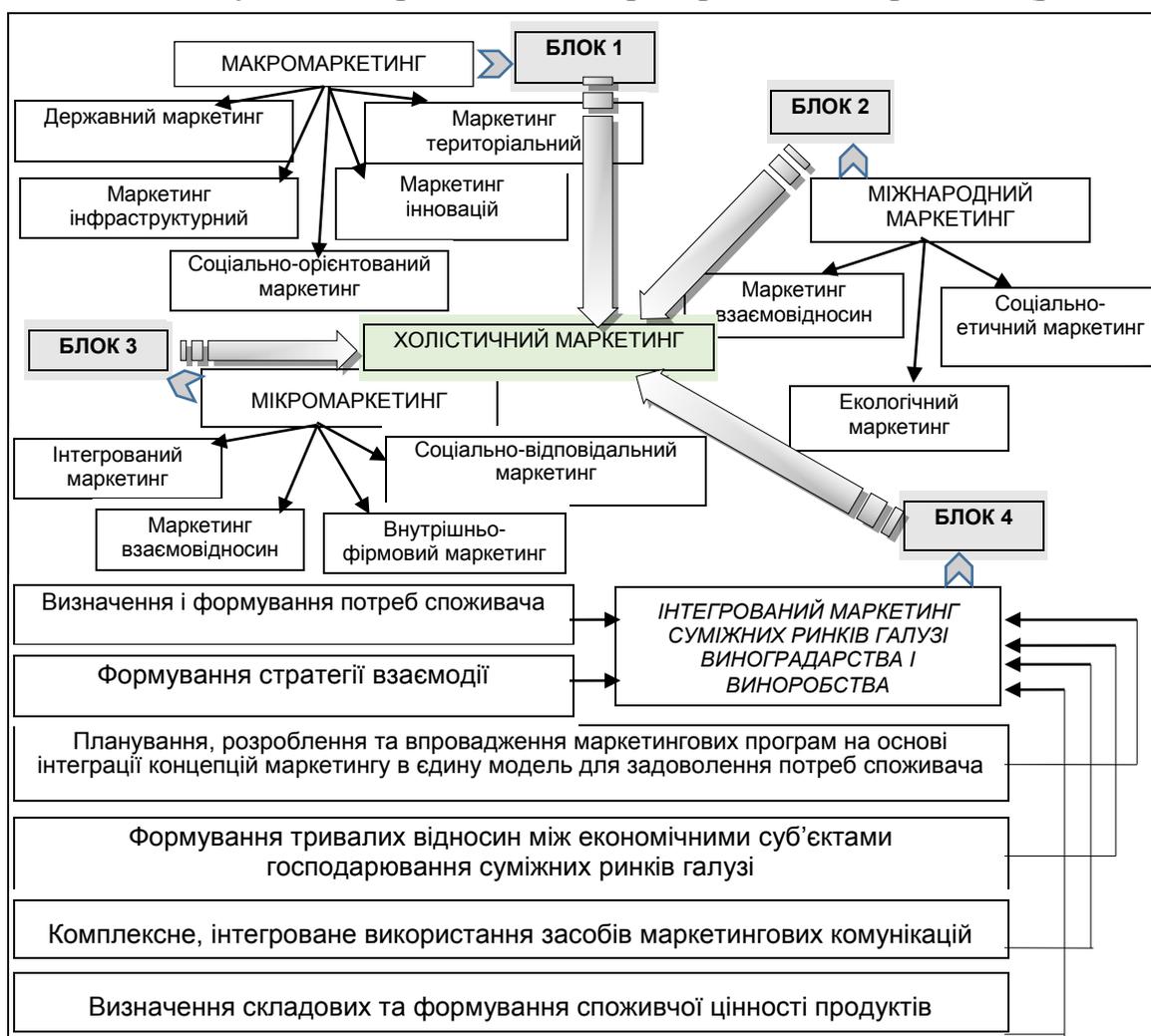

Рис. 7. Модель концепції холистичного маркетингу на основі інтегрованого підходу для підприємств виноградарства і виноробства

Обґрунтовано, що, з урахуванням інтегрованої взаємодії суміжних ринків виноградарства і виноробства, холистична концепція має включати блоки, за рівнями маркетингово управління, зважаючи як на горизонтальну, так і з урахуванням вертикальної інтеграції: міжнародний, макромаркетинг (державний/регіональний), мезомаркетинг (інтеграція суміжних ринків), мікромаркетинг, що забезпечує можливість цілеспрямованого формування системи взаємодії усіх учасників для

забезпечення стійкого інноваційного розвитку виноробного підприємства.

Ураховуючи специфіку виноробних підприємств та сучасні тенденції розвитку маркетингу, класичну модель комплексу маркетингу «4P» модифіковано у модель «4P+E+N» (рис. 8). Обґрунтовано, що дана модель разом із класичними елементами комплексу маркетингу (товарною, ціновою, збутовою, комунікаційною політиками) має включати специфічні складові (*політики емоцій і здоров'я*).

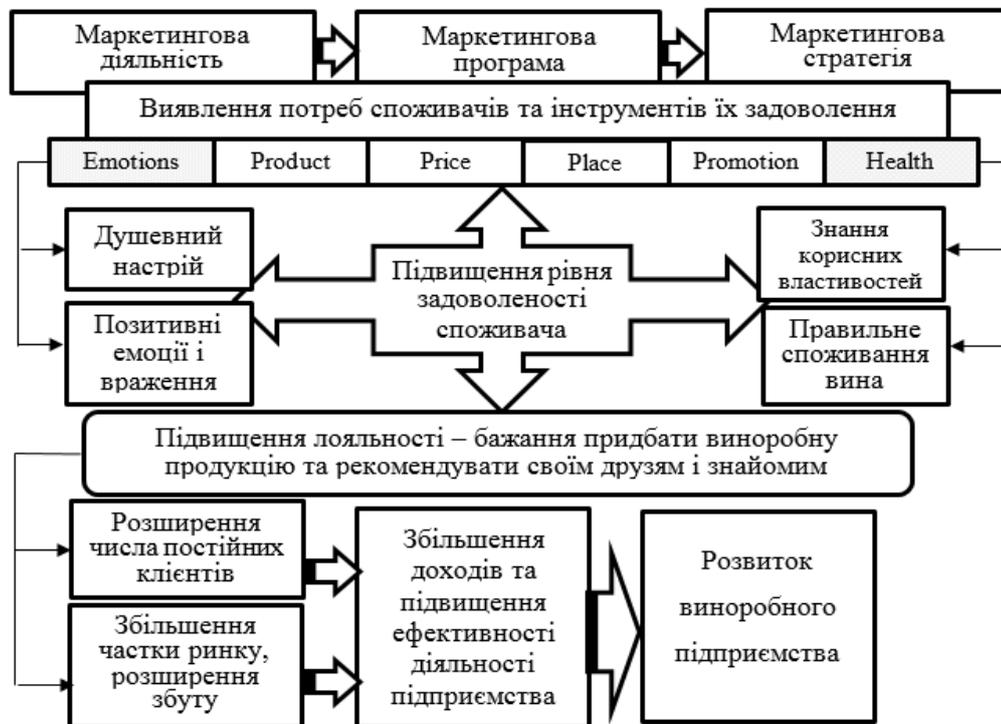

Рис. 8. Модель комплексу маркетингу для виноробного підприємства «4P+E+N»

Доведено, що в основі формування маркетингової політики виноробного підприємства – сукупність унікальних, відмінних від конкурентів маркетингових інструментів впливу на споживача, метою використання яких є формування позитивних вражень та нових знань, які сприятимуть підвищенню рівня задоволеності споживачів. Обґрунтовано, що метою комплексу маркетингу є розробка стратегії, яка дозволить підвищити прийнятну цінність товару, а також допоможе максимізувати довгостроковий прибуток виноробного підприємства на ринку. Такий підхід сприяє підвищенню рівня задоволеності клієнтів, формує їх обізнаність про корисні властивості вина і, тим самим, сприяє формуванню загальної культури вина. Виділено принципи: неповторюваність, ексклюзивність, креативність, клієнтоорієнтованість.

Розроблена і апробована методика оцінки збалансованості розвитку виноробного підприємства за виділеними бізнес-процесами. Обґрунтовано, що система критеріїв оцінки збалансованості розвитку виноробного підприємства має включати 4 групи показників за виділеними, з огляду на галузеву специфіку, бізнес-процесами: виробничо-технологічними; ринковими; фінансовими; інвестиційно-інноваційними. Пропонується формування еталонної системи показників здійснювати з використанням графа еталонного впорядкування. Розроблена шкала значень коефіцієнтів збалансованості розвитку виноробних підприємств, відповідно

до якої виділено збалансований, достатньо, недостатньо збалансований та не збалансований види розвитку. Обґрунтовано, що інтегровані коефіцієнти збалансованості розвитку за виділеними бізнес-процесами можуть слугувати для визначення цілей розвитку підприємства. Розроблено алгоритм реалізації методики динамічного нормативу в діагностиці та виборі цільового напрямку розвитку підприємства. Пропонується методика оцінки показника розвитку підприємства. Представлена еталонна система показників для оцінки стадії розвитку виноробного підприємства, що відображає оптимальні умови функціонування і розвитку підприємства. Для оцінки відмінності фактичних рангів від нормативних пропонується використовувати рангові коефіцієнти Спірмена і Кендала, на їх основі визначати інтегральний коефіцієнт, який виділено інструментом визначення стадії самоорганізації СЕС. Розроблена шкала значень коефіцієнта самоорганізації розвитку підприємств з позиції варіантів управлінського впливу. Доведено, що виноробне підприємство може перебувати в таких зонах: біфуркація, критична зона, нормативна та еталонна. Обґрунтовано, що для переходу підприємства в стадію динамічної рівноваги необхідно розробити комплекс заходів оптимального управлінського впливу, що сприятиме реалізації адаптивного потенціалу підприємства і досягненню траєкторії розвитку, максимально наближеної до ідеалу. Показано, що рівень самоорганізації СЕС дає можливість оцінити адаптивний потенціал підприємства. Доведено, що адаптивний потенціал характеризує виробничі можливості підприємства, спроможність його системи управління, а також інтегральні здатності підприємства максимізувати ефективність господарської діяльності шляхом раціонального використання ресурсів, інноваційних можливостей і адекватної реакції на вплив факторів зовнішнього і внутрішнього середовища. Пропонується *визначити адаптивний потенціал виноробного підприємства як різницю запасу можливостей системи самоорганізації підприємства за досліджуваній період і локально досягнутого рівня самоорганізації від одиниці (відстань до еталонної стадії):*

$$\begin{cases} 3M_c = 1 - \sum_{i=1}^n K_{CO_i} \frac{1 - \overline{K_{CO_i}}}{n} \\ P_{\text{адапт}} = 1 - (3M_{CO} - K_{CO_i}) \end{cases} \quad (1)$$

де $P_{\text{адапт}}$ – адаптивний потенціал підприємства; $3M_c$ – запас можливостей системи самоорганізації підприємства; $\frac{1 - \overline{K_{CO_i}}}{n}$ – швидкість розвитку підприємства; $\overline{K_{CO_i}}$ – середнє арифметичне коефіцієнта самоорганізації; i – досліджуваній період, n – кількість років.

У таблиці 2 приведені індикативні показники за виділеними критеріями для досліджуваних підприємств. З огляду на отримані дані, можна зробити висновок про кризовий стан сучасного етапу розвитку виноробних підприємств, що виражається дуже низьким рівнем ризикостійкості. Похідним від цього є розбалансованість бізнес-процесів підприємств і низький рівень самоорганізації, а, отже, і адаптивного потенціалу. При цьому розрахована величина адаптивного потенціалу на основі показника самоорганізації є динамічним показником, який може виступати як критерій оцінки результативності управлінської системи підприємства. З огляду на

недостатню замотивованість виноробних підприємств на інноваційну діяльність, маємо дуже низький рівень потенціалу інноваційного розвитку, що пов'язано з обмеженостями ресурсного забезпечення.

Таблиця 2

Комплексний аналіз індикаторів стійкого розвитку виноробних підприємств за період 2012-2017 рр.

Підприємство	Показники				
	ризикостійкості підприємства	збалансованості бізнес-процесів підприємства	потенціалу інноваційного розвитку підприємства	самоорганізації підприємства	адаптивного потенціалу підприємства
ПрАТ «Одеський завод шампанських вин»	0,0126	0,3873	0,1214	0,2147	0,3941
ПрАТ «Одесавінпром»	0,0222	0,2740	0,1378	0,2949	0,4612
ПрАТ «Одеський коньячний завод»	0,0324	0,6789	0,1247	0,2981	0,4712
ПрАТ «Вікторія»	0,0121	0,2456	0,1301	0,2789	0,3487
ПрАТ «Коблево»	0,0178	0,3231	0,1356	0,2978	0,3998
Нормативне значення	1	1	≥ 1	1	≥ 1

Пропонується механізм адаптивного управління виноробним підприємством (рис. 9).

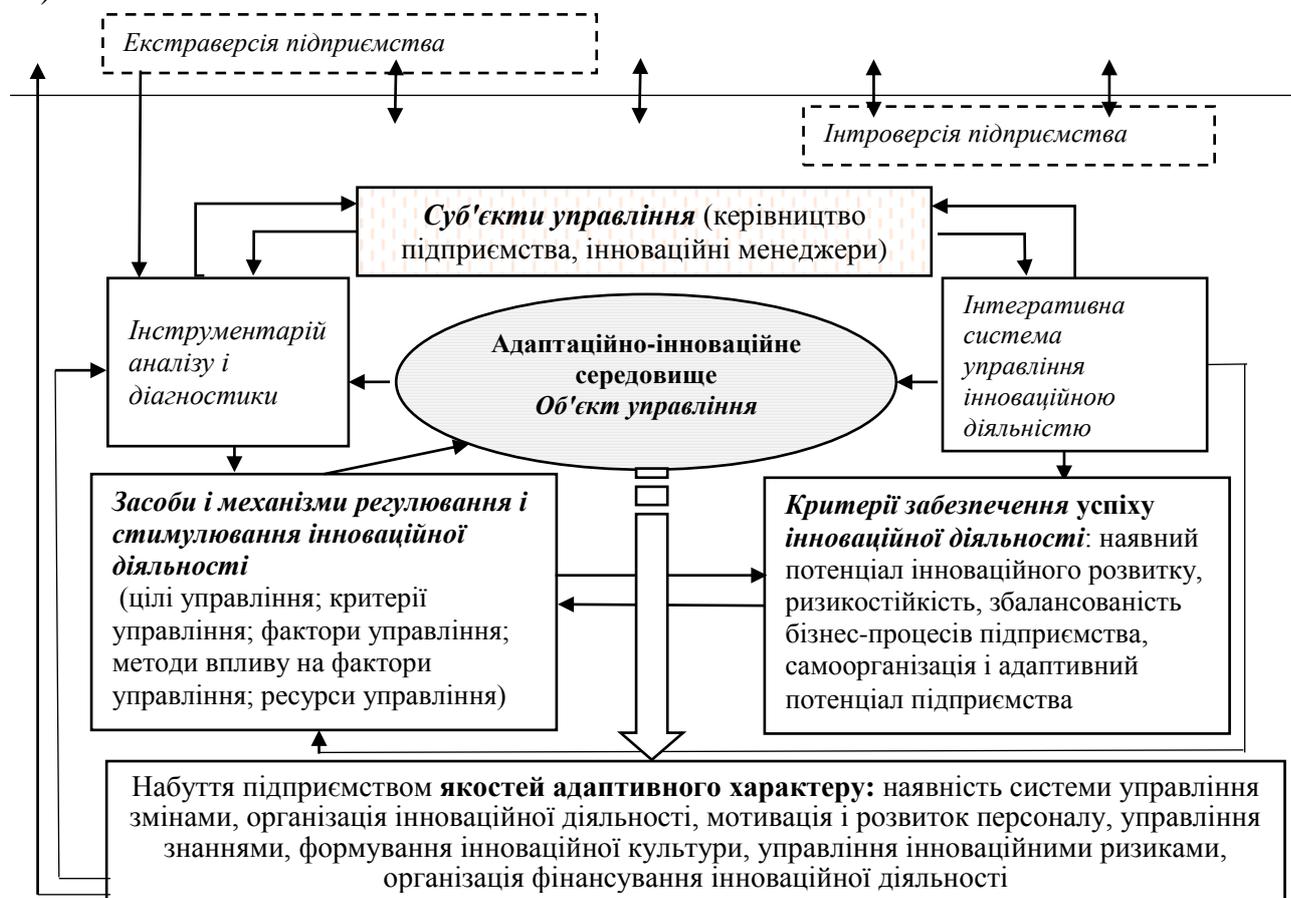

Рис. 9. Механізм адаптивного управління стійким інноваційним розвитком виноробного підприємства на основі формування адаптаційно-інноваційного середовища

В основу даного механізму покладено формування *адаптаційно-інноваційного середовища*, під яким пропонується розуміти сукупність взаємоузгоджених умов внутрішнього (інтроверсія) та зовнішнього (екстраверсія) середовища підприємства, які окреслені діями механізмів ринкового, державного регулювання і стимулювання створення та впровадження інновацій, а також інструментів і методів, які сприяють інноваційному розвитку і проявляються в набутті підприємством певних ресурсних, фінансових, соціальних якостей адаптивного характеру при здійсненні змін у фінансово-господарській діяльності, у відповідь на мінливість соціально-економічного оточення. Результат реалізації механізму адаптивного управління виноробним підприємством спрямований на досягнення економічної стабільності, підвищення інвестиційної привабливості, стимулювання інноваційної активності, що сприятиме конкурентоспроможності, інвестиційно-інноваційному розвитку, позитивним змінам індикаторів стійкого розвитку підприємства. Доведено, що ефективність діяльності виноробного підприємства визначається обраними стратегіями, за критеріями активного використання внутрішнього потенціалу для можливих змін зовнішнього середовища.

Показано, що інноваційно спрямовані зміни, які є результативними протягом тривалого періоду, є основою динамічної стійкості, що означає періодичну зміну станів статичної стійкості, які забезпечуються відповідністю параметрів протікання бізнес-процесів щодо вимог середовища.

Набули подальшого розвитку науково-методичні підходи щодо формування системи мотивації і контролю персоналу виноробних підприємств на засадах інноваційних технологій, які ґрунтуються на застосуванні системи оплати праці на основі впровадження грейдингу і формуванні індикаторів в системі KPI (Key Performance Indicator – показник ефективності діяльності) за виділеними цілями для структурних підрозділів підприємства. В основі грейдингу (розробки системи грейдів) покладена процедура з проведення оцінки і ранжування посад, відповідно до їх цінності для підприємства на поточний момент. Пропонується результати роботи конкретного співробітника оцінюються преміальною частиною оплати праці, яка має нараховуватися у вигляді певного відсотка до тарифної частини, залежно від виконання встановлених KPI. Розроблено основні етапи впровадження системи мотивації персоналу з використанням KPI. Наведено приклад цілей для деяких структурних підрозділів виноробного підприємства при побудові системи KPI. Пропонується впровадження в практику управління персоналом виноробного підприємства принципів органічної системи контролю, механізму селективного відбору компетенцій, основна ідея якого полягала в тому, щоб залучити вузьких фахівців у всіх ключових сферах діяльності підприємства і за рахунок їх групової спільної роботи здійснювати цілеспрямовані інноваційні зміни.

Доведено, що інноваційний розвиток забезпечуватиме підприємству ефективність та стійкість, за умови, якщо основою управління будуть превентивні заходи щодо відхилень ключових факторів ризику. Дослідження показали, що серед процесів, в результаті яких створюється додана вартість, найвищого порядку набувають процеси активної адаптації. Тобто, адаптаційно-інноваційні процеси, що представляють вищі рівні стійкості, стають підґрунтям для стимулювання

необхідних якісних змін на рівні підприємства. Доведено, що стійкість і інноваційний розвиток є функціями адекватності змін внутрішнього середовища, спираючись на можливості підприємства, до зовнішніх змін, що підтверджує основну гіпотезу дослідження. Отримані результати підтверджують доцільність розробок дисертаційного дослідження, щодо формування інноваційної бізнес-екосистеми, спираючись на механізм адаптивного управління, в основу якого покладено формування адаптаційно-інноваційного середовища – для забезпечення стійкого інноваційного розвитку виноробного підприємства.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення науково-прикладної проблеми, яка полягає у розробленні теоретико-методологічних засад, сукупності методичних положень та практичних рекомендацій щодо системного забезпечення стійкого інноваційного розвитку виноробних підприємств.

Одержані результати дозволили зробити такі висновки теоретико-методологічного, методичного та практичного характеру.

1. Автором на підставі оновлення змісту дефініцій: *«стійкий розвиток підприємства»*, *«динамічна стійкість процесу інноваційного розвитку підприємства»*, *«моментна економічна стійкість»*, *«запас моментної економічної стійкості»*, *«потенціал інноваційного розвитку»*, *«адаптаційно-інноваційне середовище»*, *«інноваційна бізнес-екосистема»* встановлено співвідношення відповідних їм явищ через їх місце та масштабну трансформацію у процесі системного забезпечення стійкого інноваційного розвитку підприємства.

2. Дисертантом розроблено концептуально-методологічні засади адаптивного управління стійким інноваційним розвитком виноробного підприємства. Виділено основною умовою інноваційного розвитку – формування і ефективне функціонування інноваційної бізнес-екосистеми – як інструменту реалізації стратегії технологічного розвитку, що забезпечує конвергенцію знань в технології і очікувані рішення, інституційні обумовленості інноваційних процесів, врегулювання на усіх рівнях взаємодії інноваторів, інститутів, держави, ринку і підприємства, спираючись на механізм адаптивного управління розвитком підприємства, на основі формування адаптаційно-інноваційного середовища, що дозволяє обґрунтовано управляти інноваційним розвитком підприємства в умовах існуючої інституціональної матриці та інституційних факторів, з урахуванням обмежень та ризиків, виявленні стимуляторів активізації інноваційної діяльності та їх регулюванні.

3. За результатами дисертаційного дослідження, для виноробних підприємств автором пропонується виділяти такі типи інновацій: (1) технологічні: продуктові і виробничо-технологічні; (2) функціональні процесні: маркетингово-збутові, організаційно-управлінські, екологічні, кадрові (соціальні), фінансові. Пропонується класифікація інновацій для виноробних підприємств, з виділенням процесних інновацій і діленням їх на інновації за рівнями (глибиною) змін, які стають результатом їх впровадження, що стає управлінським інструментарієм виявлення і створення можливостей і напрямків інноваційного розвитку засобами здійснення якісних змін в інституціональному мікросередовищі підприємства і виходу на якісно новий його рівень розвитку.

4. Результати дослідження особливостей розвитку виноробних підприємств стали підставою стверджувати, що останнім часом чітко просліджується тенденція до зростання ролі механізмів балансування показників попиту-пропозиції-ціни на кожному рівні інтеграції. Автором запропонована модель інтегрованої взаємодії суміжних ринків, яка стає аналітичним інструментом для виявлення дисбалансів розвитку інтеграційних процесів та пошуку напрямків розвитку виноградарства і виноробства. В роботі обґрунтовано й розроблено систему взаємопов'язаних заходів, послідовне впровадження яких на етапах виробничо-логістичного ланцюжка «закладання насаджень — вирощування плодів і винограду — зберігання продукції — переробка продукції — реалізація на внутрішньому ринку — експорт продукції» дозволить забезпечити їх ефективність.

5. Автором пропонується і обґрунтовується ідея створення інноваційної бізнес-екосистеми на засадах платформної стратегії для оптимізації інтеграційних процесів у виноградарстві і виноробстві. Пропонується модель ринково-адаптованої інноваційної інфраструктури, побудованої на базі та за участю науково-виробничих структур, в форматі інноваційно-інвестиційних бізнес-проектів за підприємницьким контрактним механізмом.

6. В дисертаційній роботі здобувачем розроблено методичні положення щодо побудови інтегрованої системи управління для забезпечення стійкого інноваційного розвитку підприємства. Такий підхід дозволяє описати функціонально-управлінську інтеграцію, що стає базисом формування стратегії стійкого інноваційного розвитку на базі концептуальної матричної моделі. На основі формалізованої моделі пропонується вести пошук управляючої функції, яка забезпечить досягнення мети засобами переведення об'єкта управління із початкового стану в бажаний стан за умови ресурсних і фазових обмежень.

7. В роботі сформульовано та систематизовано інструменти і методи інтегрованого маркетингового управління в забезпеченні стійкого інноваційного розвитку підприємств. Автором розроблена модель формування концепції холістичного маркетингу на основі інтегрованого підходу для виноробних підприємств. Такий підхід забезпечує можливість цілеспрямованого формування системи взаємодії усіх учасників для забезпечення стійкого інноваційного розвитку підприємства, зважаючи як на горизонтальну, так і з урахуванням вертикальної інтеграції.

8. За результатами дослідження, класичну модель комплексу маркетингу «4Р» для виноробних підприємств модифіковано у модель «4Р+Е+Н». На відміну від існуючих, дана модель разом із класичними елементами комплексу маркетингу (товарною, ціновою, збутовою, комунікаційною політиками) включає специфічні складові (*політики емоцій і здоров'я*). Така модель сприяє підвищенню рівня задоволеності клієнтів, формує їх обізнаність про корисні властивості вина і, тим самим, сприяє формуванню загальної культури вина, що допоможе максимізувати довгостроковий прибуток виноробного підприємства на ринку.

9. Розвинуто науково-методичний підхід до удосконалення управління змінами на виноробному підприємстві, який передбачає використання моделі управління стійким розвитком підприємства із систематичним моніторингом узагальнюючого

показника; застосуванням системи попередження загроз на основі паспорта ризиків; використання значень індикаторів для формування функціональних стратегій – для попередження або нівелювання загроз і максимального використання своїх сильних сторін і можливостей, що стає частиною системи управління стійким інноваційним розвитком.

10. Автором розроблено методологічні підходи та інструментарій вибору напрямку розвитку виноробних підприємств, спираючись на концепцію ціннісно орієнтованого управління. Для цього пропонується застосування інструментарію ідентифікації стейкхолдерів, виділення їх інтересів і гармонізація цих інтересів із стратегічними цілями підприємства. Отримані результати є інформаційно-аналітичним інструментом, що надає можливість підвищити обґрунтованість та ефективність управлінських рішень за рахунок більш повного, ніж в традиційних підходах, урахування факторів впливу і залежностей.

11. В роботі розроблено теоретико-методологічний підхід до формування системи раннього попередження в управлінні ризиками, спираючись на концепцію індикативного управління, яка дозволяє здійснювати об'єктивне і адекватне управління за результатами комплексного аналізу індикативних показників за виділеними критеріями для досліджуваних підприємств: ризикостійкості, збалансованості бізнес-процесів, потенціалу інноваційного розвитку, самоорганізації, адаптивного потенціалу підприємства, що включає інструментарій індикативного контролю: паспорт ризиків, який слугує підвищенню ефективності системи управління за кризових умов, панельного управління, тобто зведення показників у єдину інформаційну систему, систематизовану за рівнями управління.

12. Спираючись на процесний підхід, на основі методики динамічних нормативів, автором розроблено теоретико-методичні положення щодо оцінки збалансованості розвитку підприємства за виділеними бізнес-процесами, які для виноробних підприємств пропонується проводити за ознаками спрямованості і адаптивності. Розроблено граф динамічного упорядкування показників економічного розвитку виноробного підприємства. Пропонується шкала значень коефіцієнтів збалансованості розвитку виноробних підприємств, відповідно до якої виділено збалансований, достатньо, недостатньо збалансований та не збалансований види розвитку. Розраховані інтегровані коефіцієнти збалансованості розвитку за виділеними бізнес-процесами можуть слугувати для визначення цілей розвитку підприємства.

13. В роботі розроблено науково-практичні рекомендації щодо оцінки показника розвитку підприємства. Представлена еталонна система показників для оцінки стадії розвитку виноробного підприємства. Отриманий показник є інтегральним коефіцієнтом самоорганізації СЕС. Розроблена шкала значень коефіцієнта самоорганізації розвитку виноробних підприємств, з позиції варіантів управлінського впливу. Рівень самоорганізації СЕС дає можливість оцінити адаптивний потенціал підприємства, як здатності СЕС адаптуватися до змін.

14. Автором обґрунтовано науково-методичний підхід щодо формування системи мотивації і контролю персоналу виноробних підприємств на засадах інноваційних технологій, який базується на застосуванні системи оплати праці на

основі впровадження грейдингу і формуванні індикаторів в системі КРІ за виділеними цілями для структурних підрозділів підприємства; та впровадження механізму селективного відбору компетенцій, основою якого є створення високорезультативної команди з числа співробітників виноробного підприємства. Зазначене удосконалення системи мотивації і контролю персоналу виноробних підприємств є істотним внеском у теорію інноваційного менеджменту і теорію мотивації, зокрема в частині нових методів і технологій регулювання знаннегенеративної інноваційної діяльності персоналу підприємства.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Бондаренко С.А. Стійкий інноваційний розвиток промислового підприємства: антикризові механізми забезпечення : монографія / Харків : вид-во «ПромАрт», 2017. 607 с.

2. Бондаренко С.А. Системне забезпечення стійкого інноваційного розвитку виноробних підприємств : монографія / НАН України, Ін-т пробл. ринку та екон.-екол. дослідж. Одеса : ІПРЕЕД НАНУ, 2018. 566 с.

3. ¹Нізяєва С.А. Моніторинг основних проблемних питань інноваційного розвитку підприємств регіону // Організаційно-економічне забезпечення комерціалізації результатів науково-технічних досліджень вищих навчальних закладів та їх наукових підрозділів, що сприяє інноваційному розвитку України : колективна монографія / С.В. Філіппова, К.В. Ковтуненко, С.А. Нізяєва. Донецьк : Вид-во «Ноулідж», 2012. С. 54-117.

4. Бондаренко С.А. Основні положення інтегративного підходу для забезпечення інноваційного розвитку виноробних підприємств // Information aspects of socio-economic systems' development : колективна монографія / Katowice School of Technology, 2016. С. 211- 219.

5. Бондаренко С.А. Визначення проблемних аспектів інноваційного розвитку підприємств з виробництва харчових продуктів та виноградних вин в Україні // Управління інноваційною, інвестиційною та економічною діяльністю інтегрованих об'єднань та підприємств : колективна монографія / за заг. ред. Л.М.Савчук. Дніпропетровськ : Пороги, 2016. С. 142-161.

6. Бондаренко С.А., Мартієнко А.І. Баланс інноваційного розвитку виноробних підприємств харчової промисловості України : реалії, проблеми, можливості // Конкурентоспроможність харчових галузей України в контексті євроінтеграції : колективна монографія / за ред. І.І. Савенко, І.О. Седікової. Одеса : ОНАХТ, 2016. С. 78-116. *Особистий внесок здобувача*: аналіз виноробної галузі та інноваційної діяльності підприємств харчової промисловості.

7. Бондаренко С.А. Системний підхід до управління інноваційним розвитком підприємства // National Economic Reform : experience of Poland and prospects for Ukraine : Collective monograph / Vol 3. Poland : «Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2016. P. 140-163.

¹ Прізвище Нізяєва С.А змінено на Бондаренко С.А (Свідоцтво про шлюб, серія І-ЖД №212017 від 12.08.2014 р.)

8. Бондаренко С.А. Стратегічні напрямки та шляхи підвищення ефективності природокористування в контексті сталого розвитку // Соціально-економічний розвиток Українського Причорномор'я : виклики і можливості : колективна монографія / за наук. ред. Б.В. Буркинського, НАН України, Ін-т пробл. ринку та екон.-екол. дослідж. Одеса : ІПРЕД НАНУ, 2016. С. 545-554.

9. Бондаренко С.А., Нізяєва В.Р. Адаптивна диверсифікація ресурсів для оптимізації інноваційних бізнес-можливостей виноробного підприємства // Реструктуризаційний тип адаптування реального сектору економіки та галузевої науки України до умов постіндустріального суспільства : колективна монографія / за ред. Савенко І.І., Станкевича Г.М., Седікової І.О. Одеса : КП «Одеська міська друкарня», 2017. С. 326-337. *Особистий внесок здобувача*: аналіз ресурсних обмежень підприємств виноробної галузі щодо інноваційної діяльності.

10. Bondarenko S.A. Vertical integrated cooperation of adjacent wine industry markets : essence of the integrated marketing management // International economic relations and sustainable development : колективна монографія / edited by Dr. of Economics, Prof. O. Prokopenko, Ph.D in Economics T. Kurbatova. Ruda Śląska : Drukarnia i Studio Graficzne Omnidium, 2017. P. 219-235.

11. Nikishyna O.V., Bondarenko S.A., Liganenko I.V. The development of grape growing and gardening in Odessa region (logistic approach) // Innovative management : theoretical, methodical, and applied grounds : колективна монографія / edited by Iliashenko S.M., Strielkowski W. Prague : Prague Institute for Qualification Enhancement, 2018, P. 140-151. *Особистий внесок здобувача*: на основі виявлених дисбалансів на кожному з етапів виробничо-логістичного ланцюга розроблено комплекс конкретних дій інноваційно-направленого характеру.

12. Бондаренко С.А. Інноваційний розвиток виноробних підприємств в умовах кризи // Управління інноваційною складовою економічної безпеки : колективна монографія / за ред. д.е.н., професора Прокопенко О.В. (гол. ред.), к.е.н., доцента Школи В.Ю., к.е.н. Щербаченко В.О. Суми : ТОВ «Триторія», 2017. Т. II. Науково-практичні засади формування інноваційних компонентів забезпечення науково-технологічної та виробничої безпеки економічної системи. С. 266-279. *(в рамках гранту президента України «Розвиток механізмів управління інноваційною складовою економічної безпеки України»)*.

13. Bondarenko S.A. Anti-crisis management of innovative development of wine-making enterprises // National Security & Innovation Activities : Methodology, Policy and Practice : колективна монографія / edited by Dr. of Economics, Prof. O. Prokopenko, Ph.D in Economics V. Omelyanenko, Ph.D in Technical Sciences, Assoc. Prof. Yu. Ossik. Ruda Śląska : Drukarnia i Studio Graficzne Omnidium, 2018. С. 134-146. *(в рамках гранту президента України «Розвиток механізмів управління інноваційною складовою економічної безпеки України»)*.

14. Oksana V. Nikishyna, Svitlana A. Bondarenko, Iryna A. Sedikova. Innovation-investment project on the development of horticulture and viticulture in the conditions of European integration (regional dimension) // Structural transformation of the national economy in the context of euro-regional cooperation : колективна монографія / Warsaw : ВМТ Eridia, 2018. P. 80-105. *Особистий внесок здобувача*: розроблено систему

заходів на етапах виробничо-логістичного ланцюжка для розвитку виноградарства.

15. Bondarenko S., Liganenko I. Background and problem aspects of innovative development the industrial enterprises of Ukraine // Transformational processes the development of economic systems in conditions of globalization: scientific bases, mechanisms, prospects: collective monograph / edited by M. Bezpartochnyi, in 2 Vol. / ISMA University. Riga : «Landmark» SIA, 2018. Vol. 1. P.23-31. *Особистий внесок здобувача*: проведено аналіз інноваційного середовища Одеської області.

Статті у наукових фахових виданнях

16. Нізяєва С.А. Роль технологічного трансфера в інноваційному процесі / Наука й економіка. 2012. Вип. 4 (28). Том 1. С. 154-157.

17. Нізяєва С.А. Когнітивний підхід формування стратегії розвитку підприємства як соціально-економічної системи / Науковий вісник ОНЕУ : Зб. наук. праць. Одеса, 2013. №1(180). С. 62-70.

18. Нізяєва С.А. Основні напрямки соціальних інновацій при формуванні стратегії розвитку підприємства / Науковий вісник ОНЕУ : Зб. наук. праць. Одеса, 2013. №2(181). С. 57-66.

19. Нізяєва С.А. Підвищення інноваційного потенціалу виноробних підприємств за умови оптимізації структури капіталу / Економіка : реалії часу. 2014. № 2 (12). С. 89-94. URL : <chrome-extension://oemmnadbldboiebfnladdacbfmadadm/http://economics.opu.ua/files/archive/2014/No2/89-94.pdf> (Включено до міжнародної наукометричної бази **Index Copernicus**).

20. Бондаренко С.А. Організаційно-економічний механізм формування і функціонування ринку екологічних інновацій / Економічні інновації : Зб. наук. праць. Одеса, 2014. Вип. 58. С. 28-38.

21. Бондаренко С.А. Сучасна парадигма інноваційного розвитку промислового підприємства / Науковий вісник Херсонського державного університету. 2015. Вип. 10, Ч. 1. С. 84-87.

22. Бондаренко, С. А. Сучасні принципи формування механізму інноваційного розвитку промислового підприємства / Вісник соціально-економічних досліджень : Зб. наук. праць. Одеса, 2015. Вип. 1. № 56. С. 129-136.

23. Бондаренко С.А. Нематеріальні активи в забезпеченні інноваційного розвитку промислового підприємства / Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. № 2 (12). С. 89-94. URL : <chrome-extension://oemmnadbldboiebfnladdacbfmadadm/http://economics.opu.ua/files/Archive/2014/No2/89-94.pdf>. (Включено до міжнародної наукометричної бази **Index Copernicus**).

24. Бондаренко С.А. Модель інноваційної сприйнятливості та готовності до інноваційного розвитку промислового підприємства / Науковий вісник Хмельницького національного університету. 2015. №3. Т1. С. 111-115. (Включено до міжнародної наукометричної бази **Index Copernicus**).

25. Бондаренко С.А. Управління екологізацією інноваційного розвитку : регіональний аспект / Економічні інновації : Зб. наук. праць. Одеса, 2015. Вип. 60, Книга I. С. 42-53.

26. Бондаренко С.А. Аналітична оцінка динаміки інноваційної діяльності

промислових підприємств Одеської області для виявлення можливостей екологізації регіону / Бізнес Інформ. 2015. №7 (450). С. 77-85. (Включено до міжнародної наукометричної бази **Index Copernicus**).

27. Мартієнко А.І., Бондаренко С.А. Екологічні інновації в регіональній інноваційній системі / Ефективна економіка. 2015. №8. URL : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4232>. (Включено до міжнародної наукометричної бази **Index Copernicus**). *Особистий внесок здобувача*: аналітичне дослідження середовищного впливу на можливість екологізації Одеського регіону.

28. Бондаренко С.А. Типізація інновацій в забезпеченні балансу інноваційного розвитку виноробних підприємств / Економічні інновації : Зб. наук. праць. Одеса, 2015. Вип. 60, Книга III. С. 15-30.

29. Бондаренко С.А. Інтегративний підхід при цільовому управлінні інноваційним розвитком виноробних підприємств / Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2015. Вип. 13. С. 93-96. (Включено до міжнародної наукометричної бази **Index Copernicus**).

30. Бондаренко С.А. Інноваційна система Одеської області та її роль в розвитку виноробних підприємств регіону / Вчені записки Університету «КРОК» (економічні науки) : Зб. наук. праць. К., 2015. Вип. 42. С. 20-30.

31. Bondarenko S.A., Nizyayeva V.R. Regional innovative and investment processes analysis and their impact on food-industry wine-producing enterprises development in Odessa region [Online] / Economic Processes Management : International Scientific E-Journal. 2016. 1. URL : http://epm.fem.sumdu.edu.ua/download/2016_1/2016_1_13.pdf. (Включено до міжнародної наукометричної бази **Index Copernicus**). *Особистий внесок здобувача* : аналіз інноваційно-інвестиційних процесів в Одеському регіоні, оцінка розвитку виноробних підприємств регіону.

32. Бондаренко С.А. Формування бренд-архітектури виноробного підприємства / Науковому віснику Ужгородського національного університету. 2016. Вип. 1(47), Т. 1. С. 181-187. (Включено до міжнародної наукометричної бази **Index Copernicus**).

33. Бондаренко С.А., Селіхов С.В. Формування системи мотивації персоналу виноробних підприємств на засадах інноваційних технологій / Економіка харчової промисловості. 2016. Т. 8. № 2. С. 52-58. (Включено до міжнародної наукометричної бази **Index Copernicus**). *Особистий внесок здобувача*: аналіз інноваційних технологій мотивації персоналу щодо специфіки виноробних підприємств.

34. Бондаренко С.А. Динамічні нормативи у цільовому управлінні підприємством / Вісник КНТЕУ. 2016. № 5 (109). С. 58-69. (Включено до міжнародної наукометричної бази **Index Copernicus**).

35. Бондаренко С.А. Інноваційно-інвестиційні процеси та їх вплив на розвиток виноробних підприємств Одеської області / Вісник ОНУ. 2016. Т. 21. Вип. 4(46). С. 120 – 125. (Включено до міжнародної наукометричної бази **Index Copernicus**).

36. Бондаренко С.А. Аналіз стану та рівня використання рекреаційно-туристичного потенціалу регіонального ринку туристичних послуг Одеської області / Економічні інновації : Зб. наук. праць. Одеса, 2016. Вип. 61. С. 50-62.

37. Бондаренко С.А. Концептуальні засади інноваційного розвитку в системі управління підприємством / Проблеми економіки. 2016. №2. С. 90-101. (Включено

до міжнародної наукометричної бази **Index Copernicus**).

38. Бондаренко С.А. Потенціал інноваційного розвитку виноробних підприємств в умовах інформаційно-мережевої і когнітивної економіки / Економічні інновації : Зб. наук. праць. Одеса, 2016. Вип. 62. С. 365 – 372.

39. Bondarenko S. A., Nizyayeva V. R. Export and import activity of the wine industry: tendencies, current risks [Online] / Economic Processes Management: International Scientific E-Journal. 2017. № 2. URL : http://epm.fem.sumdu.edu.ua/download/2017_2/epm2017_2_8.pdf (Включено до міжнародної наукометричної бази **Index Copernicus**). *Особистий внесок здобувача*: оцінка ризиків виноробних підприємств.

40. Бондаренко С.А. Маркетинговий аспект інноваційного розвитку виноробних підприємств / Економічні інновації : Зб. наук. праць. Одеса, 2017. Вип. 63. С. 29-36.

41. Бондаренко С.А. Аналітична оцінка інноваційного середовища України та його впливу на розвиток виноробних підприємств / Проблеми системного підходу в економіці : Зб. наук. праць. К., 2017. Вип. 2 (58). С. 61-66.

42. Бондаренко С.А. Інтегроване маркетингове управління як новітня холістична концепція інноваційного розвитку виноробних підприємств / Економічні інновації : Зб. наук. праць. Одеса, 2017. Вип. 64. Одеса, С. 25-31.

43. Бондаренко С.А. Інноваційний розвиток в антикризовому управлінні виноробними підприємствами / Науковий вісник ОНЕУ : Зб. наук. праць. Одеса, 2017. №7-8(249-250). С. 16-37.

44. Бондаренко С.А., Руммо В.В. Формування системи раннього попередження в управлінні ризиками виноробних підприємств / Економічні інновації : Зб. наук. праць. Одеса, 2017. Вип. 65. С. 28-37. *Особистий внесок здобувача* : розробка паспорта ризиків.

45. Bondarenko S. A. Synergetic management as a management technology of enterprise innovative development / Journal of Applied Management and Investments (JAMI). 2017. Vol. 6. Issue 4. P. 223-230. (Включено до міжнародної наукометричної бази **Index Copernicus**).

46. Бондаренко С.А., Руммо В.В., Нізяєва В.Р. Антикризове регулювання експортно-імпоротної діяльності українського виноробства / Економіка харчової промисловості. 2017. Т.9, Вип. 4. С. 3-10. (Включено до міжнародної наукометричної бази **Index Copernicus**). *Особистий внесок здобувача*: ідентифікація ризиків, розробка заходів реструктуризації імпорту країни інструментами державного менеджменту.

47. Бондаренко С.А., Руммо В.В. Синергетичний бенчмаркінг у стратегічному управлінні інноваційним розвитком підприємства / Економіка. Фінанси. Право. 2017. № 11/3. С. 4-8. (Включено до міжнародної наукометричної бази **Index Copernicus**). *Особистий внесок здобувача*: ідентифікація основних ефектів синергетичного бенчмаркінгу.

48. Бондаренко С.А., Дроздова В.А. Антикризове фінансове управління як умова відновлення фінансової рівноваги виноробного підприємства / Економіка. Фінанси. Право. 2018. № 3/3. С. 37-44. (Включено до міжнародної наукометричної бази **Index Copernicus**).

бази **Index Copernicus**). *Особистий внесок здобувача*: виділення ключових факторів ризику втрати фінансової стійкості підприємства.

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав

49. Switlana Bondarenko, Janusz Klisiński, Yuriy Ossik. Ocena analityczna, tendencje i czynniki innowacyjnego rozwoju przedsiębiorstw Ukrainy / Marketing i Rynek. 2018. №9. P.62-82. *Особистий внесок здобувача*: аналіз інноваційної діяльності підприємств харчової промисловості України.

50. Бондаренко С.А. Каламан О.Б. Разработка стратегии развития виноградарства и виноделия Украины / Белорусский экономический журнал. 2018. №2. С. 118-128. *Особистий внесок здобувача*: виділення ключових факторів стратегічної стійкості виноробних підприємств України.

Тези доповідей у матеріалах наукових конференцій

51. Нізяєва С.А. Організація управління ризиками на підприємстві / Проблеми економічної кібернетики : матеріали XVII Всеукр. наук.-метод. конф., 26-28 вересня 2012 р. : тези допов. Одеса, 2012. С. 125-130.

52. Нізяєва С.А. Технологічний трансфер в забезпеченні інноваційного розвитку підприємства / Раціональне застосування наукових знань : матеріали XXVII Міжнар. наук.-практ. конф., 15-16 листопада 2012 р. : тези допов. Горловка, 2012. С. 41-42.

53. Нізяєва С.А. Соціальні інновації та їх значення при формуванні стратегії розвитку підприємства / матеріали Міжнар. укр.-япон. конф. з питань наук.-промисл. співробітництва, 23-25 жовтня 2013 р. : тези допов. Одеса, 2013. Т. 2. С. 57-60.

54. Нізяєва С.А. Сучасні тенденції та основні проблемні аспекти виноробства Одеської області / Проблеми ринку та розвитку регіонів України в XXI столітті : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 12-19 грудня 2013 р. : тези допов. Одеса, 2013. С. 64-69.

55. Нізяєва С.А. Аналітичне забезпечення мотивації персоналу в підвищенні керованості мотиваційним процесом сучасного підприємства / Економіка : реалії часу і перспективи : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 20-21 лютого 2014 р. : тези допов. Одеса, 2014. Т.3. С. 83-87.

56. Нізяєва С.А. Теоретичні основи ринку технологій екоінновацій / Перспективи економічної інтеграції : бачення наукової молоді : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 24-25 квітня 2014р. : тези допов. Одеса, 2014. С. 133-135.

57. Нізяєва С.А. Екологічні інновації як елемент інноваційної складової економічної безпеки України / Актуальні проблеми теорії та практики менеджменту : матеріали III міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. студентів, молодих вчених і науковців, 22-23 травня 2014 р. : тези допов. Одеса, С. 218-220.

58. Нізяєва С.А. Формування екологічного ринку України в системі забезпечення національної безпеки / Економічні перспективи підприємств та регіонів України в контексті основних соціально-еколого-економічних трендів : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 22 травня 2014 р. : тези допов. Харків. С. 120-122.

59. Нізяєва С.А. Характеристика структури економіки України та її вплив на розвиток ринку технологій екоінновацій / Обліково-аналітичне забезпечення

інноваційної трансформації економіки України : матеріали восьмої Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф., 20-23 травня 2014 р. : тези допов. Одеса, 2014. С. 66-68.

60. Бондаренко С.А. Основні детермінанти інноваційного розвитку промислових підприємств України / Економіка і менеджмент : перспективи розвитку : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., 20 листопада 2014 р. : тези допов. Суми, 2014. С. 40-41.

61. Бондаренко С.А. Інноваційний розвиток промислового підприємства: сучасні імперативи теорії / Розвиток національної економіки : теорія і практика : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. на базі ДВНЗ Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 3-4 квітня 2015 р. : тези допов. Івано-Франківськ, 2015. С. 44-46.

62. Бондаренко С.А. Інтелектуальні ресурси підприємства як основа інноваційного розвитку / Роль та місце бухгалтерського обліку в розвитку економічної системи : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 27-28 березня 2015 р. : тези допов. Львів, 2015. С. 38 – 41.

63. Бондаренко С.А. Інноваційна діяльність як основа інноваційного розвитку підприємства / Формування потенціалу економічного розвитку промислових підприємств : матеріали I Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., 23-24 квітня 2015 р. : тези допов. Одеса, 2015. С. 34-35.

64. Бондаренко С.А. Інновації виноробних підприємств: типи, особливості, специфіка / Економіка : реалії часу і перспективи : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 7 – 11 вересня 2015 р. : тези допов. Одеса, 2015. Т. 2. С. 42-46.

65. Бондаренко С.А. Інноваційна діяльність виноробних підприємств: специфіка, сучасні тенденції / Розвиток фінансово-економічного становища на різних рівнях управління : підприємство, регіон, держава : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 6-7 листопада 2015 р. : тези допов. Дніпропетровськ, 2015. Ч. 2. С. 115 -118.

66. Бондаренко С.А. Характер впливу національних інноваційно-інвестиційних процесів на розвиток харчової промисловості / Міжнародна стратегія економічного розвитку регіону : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф., 17 березня 2016 р. : тези допов. Суми, 2016. С. 23-28.

67. Бондаренко С.А., Нізяєва В.Р. Українські реалії та європейські перспективи вітчизняного виноробства / Міжнародні економічні відносини на сучасному етапі : проблеми та розвиток : матеріали Міжнародної наук.-практ. конф., 4-5 березня 2016 р. : тези допов. Дніпропетровськ, 2016. Ч. 1. С. 81-86. *Особистий внесок здобувача: виділення основних проблем розвитку виноробної галузі України.*

68. Бондаренко С.А., Селіхов С.В. Інноваційні технології управління мотивацією персоналу виноробних підприємств / Проблеми та перспективи розвитку національних економік : від мікро- до макрорівня : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 8 квітня 2016 р. : тези допов. Одеса, 2016. С.235-238. *Особистий внесок здобувача: аналіз традиційних і інноваційних підходів до мотивації персоналу, їх актуальність щодо специфіки виноробних підприємств.*

69. Бондаренко С.А. Основні тенденції брендингу виноробних підприємств України / Від Балтики до Причорномор'я : національні моделі економічних систем :

матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 25 березня 2016 р. : тези допов. Рига, 2016. С. 187-191.

70. Бондаренко С.А. Бізнес-процеси в системі менеджменту виноробного підприємства / Матеріали 76 наук. конф. науково-педагогічного складу академії ОНАХТ, 18-22 квітня 2016 р. : тези допов. Одеса, 2016. С. 278-279.

71. Бондаренко С.А. Особливості та динаміка розвитку виноробних підприємств України / Экономика и управление в XXI веке: анализ тенденций и перспектив развития : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 30 березня 2016 р. : тези допов. Київ-Будапешт-Відень, 2016. С. 19-25.

72. Бондаренко С.А. Аналітичний інструментарій оцінки розвитку виноробних підприємств / Формування сучасного економічного простору : переваги, ризики, механізми реалізації : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 29 квітня 2016 р. : тези допов. Тбілісі, 2016. С. 273-277.

73. Бондаренко С.А. Метод реальних опціонів у визначенні інвестиційної привабливості виноробних підприємств / Стратегії економічного розвитку в умовах євроінтеграції : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 27 травня 2016 р. : тези допов. Каунас, 2016. С. 333-336.

74. Бондаренко С.А. Тенденции и перспективы развития украинского виноделия / Экономика, управление, право : вызовы и перспективы : материалы Международ. научно-практ. конф., 27 мая 2016 г. : тези допов. New Delhi, India, 2016. С. 54-57.

75. Бондаренко С.А. Адаптивні механізми самоорганізації виноробного підприємства / Управління інноваційним розвитком на макро-, мезо- та макрорівнях : матеріали II Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., 7 червня 2016 р. : тези допов. Одеса, 2016. Секція 4, Т.2. С. 63-64.

76. Бондаренко С.А. «Золоте правило економіки» в оцінці розвитку виноробного підприємства / Інноваційний потенціал соціально-економічних систем : виклики глобального світу : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 30 червня 2016 р. : тези допов. Lisbon. 2016. С. 174-177.

77. Бондаренко С.А. Винный туризм : дань вековым традициям и PR-кампания в одном бокале / Развитие науки в XXI веке : материалы XIV Международ. научной конф., 16 июня 2016 г. : тези допов. Харьков, 2016. С. 20-23.

78. Бондаренко С.А. Модель динамічної аналітичної структури ресурсо-орієнтованого підходу до інноваційного розвитку підприємства / Економічні та соціальні аспекти розвитку України на початку XXI століття : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., 5-8 жовтня 2016 р. : тези допов. Одеса, 2016. С. 261-267.

79. Бондаренко С.А. Маркетинговий аспект інноваційного розвитку виноробних підприємств / International Economic Relations and Sustainable Development : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф., 5-6 травня 2017 р. : тези допов. Суми, 2017. С. 89-91.

80. Бондаренко С.А. Вертикально-інтегрована взаємодія суміжних ринків виноробної галузі / Матеріали 77 Наукової конференції науково-педагогічного складу ОНАХТ, 18-21 квітня 2017 р. : тези допов. Одеса, 2016. С. 360-362.

81. Бондаренко С.А. Маркетингове управління інноваційними процесами на

виноробному підприємстві / Перспективи ефективних управлінських рішень у бізнесі та проектах : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., 14-15 вересня 2017 р. : тези допов. Одеса, 2017. С. 80-82.

82. Бондаренко С.А., Нікішина О.В. Інноваційні заходи оптимізації виробничо-логістичного ланцюга у виноградарстві і садівництві Одеської області / Маркетинг інновацій і інновації у маркетингу : матеріали XI Міжнар. наук.-практ. конф., 28-30 вересня 2017 р. : тези допов. Суми, 2017. С. 128-129. *Особистий внесок здобувача*: обґрунтування логістичного підходу в підвищенні інноваційності виноробних підприємств.

83. Бондаренко С.А. Маркетингове управління інноваційним розвитком виноробних підприємств / Економічні та соціальні аспекти розвитку України на початку XXI століття : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., 12-13 жовтня 2017 р. : тези допов. Одеса, 2017. С. 181-184.

84. Бондаренко С.А., Каламан О.Б. Основные аспекты повышения конкурентоспособности виноградарско-винодельческих предприятий на внутреннем рынке / Стратегия и тактика развития производственно-хозяйственных систем : материалы X Междунар. научно-практ. конф., 13-17 апреля 2017 г. : тези допов. Гомель, 2017. С. 40-43. *Особистий внесок здобувача*: виділення основних складових конкурентоспроможності вітчизняних виноробних підприємств.

85. Bondarenko S. A., Nizyayeva V. R. Bases for provision of stable functioning and stable development of the enterprise / Proceedings of the II International Scientific and Practical Conference., November 18, 2017. : тези допов. Warsaw, Poland, 2017. Vol. 2. С. 49-53. *Особистий внесок здобувача*: виділення основних аспектів забезпечення стабільного функціонування і сталого розвитку підприємства.

Інші видання

86. Бондаренко С.А., Каламан О.Б. Інноваційний розвиток у виноробстві : аспекти інноваційних середовищ / Напої. Технології та Інновації. 2017. №1 (66) С. 50-52. *Особистий внесок здобувача*: обґрунтування поняття інноваційного середовища, аналіз специфіки впливу на виноробні підприємства України.

87. Бондаренко С.А., Каламан О.Б. Стратегічні пріоритети для виноробної галузі в умовах євроінтеграційних процесів / Напої. Технології та Інновації. 2017. №4 (69) С. 42-43. *Особистий внесок здобувача*: обґрунтування напрямків підвищення експортного потенціалу виноробних підприємств.

88. Бондаренко С.А., Каламан О.Б. Основні дисбаланси вертикально-галузевої інтеграції та напрямки розвитку виноградарства в Україні / Виноградарство і виноробство. 2017. Випуск 54. С. 30-36. *Особистий внесок здобувача*: аналіз інтеграційних процесів України, їх вплив на виноробні підприємства.

Авторські свідоцтва

1. Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір №78134, Україна, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Департамент інтелектуальної власності. Монографія «Стійкий інноваційний розвиток промислового підприємства : антикризові механізми забезпечення» / С.А. Бондаренко. Дата реєстрації 06.04.2018 р.

АНОТАЦІЯ

Бондаренко С.А. Теоретико-методологічні засади системного забезпечення стійкого інноваційного розвитку виноробних підприємств. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» – Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, Одеса, 2018.

Дисертацію присвячено вирішенню актуальної проблеми теоретико-методологічного обґрунтування та поглиблення концептуальних положень і розроблення науково-практичних рекомендацій щодо системного забезпечення стійкого інноваційного розвитку виноробних підприємств.

Розкрито сутність та виділено передумови стійкого інноваційного розвитку виноробного підприємства, удосконалено відповідний понятійний апарат. Розроблено концептуально-методологічні засади адаптивного управління стійким інноваційним розвитком виноробного підприємства. Запропоновано інструменти і методи інтегрованого маркетингового управління для виноробних підприємств. Розроблено теоретико-методологічний підхід до формування системи раннього попередження в управлінні ризиками. Удосконалено теоретико-методичні положення щодо оцінки збалансованості розвитку підприємства за виділеними бізнес-процесами. Розроблено науково-методичний підхід щодо формування системи мотивації і контролю персоналу виноробних підприємств.

Ключові слова: стійкий інноваційний розвиток, інноваційна стійкість, виноробне підприємство, потенціал інноваційного розвитку, збалансованість бізнес-процесів, система управління, самоорганізація, адаптивний потенціал, ризикостійкість, адаптаційно-інноваційне середовище.

Бондаренко С.А. Теоретико-методологические основы системного обеспечения устойчивого инновационного развития винодельческих предприятий. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.04 «Экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности)» – Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины, Одесса, 2018.

Диссертация посвящена решению актуальной проблемы теоретико-методологического обоснования и углубления концептуальных положений и разработке научно-практических рекомендаций системного обеспечения устойчивого инновационного развития винодельческих предприятий.

Раскрыта сущность и выделены предпосылки устойчивого инновационного развития винодельческого предприятия, усовершенствовано соответствующий понятийный аппарат. Разработаны концептуально-методологические основы адаптивного управления устойчивым инновационным развитием винодельческого предприятия. Предложены инструменты и методы интегрированного маркетингового управления для винодельческих предприятий. Разработаны методологические подходы и инструментарий выбора направления развития винодельческого предприятия. Предлагается научно-методический подход к

совершенствованию управления изменениями на предприятии. Разработаны теоретико-методические положения и методика оценки сбалансированности развития предприятия. Разработано научно-методический подход к формированию системы мотивации и контроля персонала винодельческих предприятий на основе инновационных технологий.

Ключевые слова: устойчивое инновационное развитие, инновационная устойчивость, винодельческое предприятие, потенциал инновационного развития, сбалансированность бизнес-процессов, система управления, самоорганизация, адаптивный потенциал, рискоустойчивость, адаптационно-инновационная среда.

Bondarenko S.A. Theoretical and methodological principles of sustainable innovation development system support of winemaking enterprises. – The manuscript.

Thesis for granting the Degree of Doctor of Economical sciences in specialty 08.00.04 – economy and management of enterprises (by types of economic activity). – Institute of Market Problems and Economic & Ecological Research of the NASU, Odesa, 2018.

The thesis is devoted to the actual problem of theoretical and methodological substantiation, deepening of the conceptual provisions and the development of scientific and practical recommendations regarding the sustainable innovation development system support of winemaking enterprises. The definitions of «sustainable development of the enterprise», «dynamic stability of innovative development process of the enterprise», «moment economic stability», «the reserve of moment economic stability», «potential of innovative development», «adaptation innovation environment» in the process of systematic support of sustainable innovation development of the enterprise are proposed.

The conceptual and methodological principles of sustainable innovation development system support of winemaking enterprise were developed. The main condition of innovation development is the formation and efficient functioning of the innovations ecosystem as an instrument for implementing the technology development strategy, which ensures the convergence of knowledge in technology and expected solutions, innovation processes institutional conditionality, all-level regulation of interaction between innovators, institutions, state, market and enterprise, relying on the adaptive management mechanism of enterprise development, on the basis of the formation of an adaptation innovation environment. It enables the reasonable innovative development management of the enterprise in the conditions of the existing institutional matrix and institutional factors, taking into account restrictions and risks, identifying the incentives for activating innovation and their regulation. The classification of innovations for winemaking enterprises is offered, with the allocation of process innovations and their division into innovations according to the levels (depth) of changes that become the result of their implementation, becoming the administrative tool for identifying and creating opportunities and directions of innovative development by means of implementing qualitative changes in the institutional microenvironment of the enterprise and the outlet to a qualitatively new level of development. The proposed model represents the vertically integrated interaction of the related markets and becomes an analytical tool for identifying imbalances in the integration processes and finding directions for the development of viticulture and winemaking in Ukraine. The system of interrelated measures, the consistent

introduction of which at the stages of the production and logistics chain "laying of plantations - growing fruits and grapes - storage of products - processing of products - domestic sales - export of products", will ensure their efficiency. The substantive content of the institutional factors of integration optimization processes in vine growing and winemaking, which is based on the creation of a conceptual model of the innovation business ecosystem is substantiated. This model is built upon integrated multilevel management aiming to spread the innovative competencies, the idea of creating clusters and a platform for innovation development with functional infrastructure support. The methodological materials on the construction of an integrated management system to provide sustainable innovative development of enterprises as an integral part of the overall management system are improved. A matrix model for the formation of a strategy for sustainable innovation development of the enterprise and a formalized model is used. It will ensure the achievement of the objective by means of transfer of the management object (enterprise) from the initial state to the final desired state under the condition of resource and phase constraints.

The tools and methods of integrated marketing management in ensuring sustainable innovation development of enterprises are formulated and systematized. It is made based on the holistic idea of marketing management of innovative development. The methodology for constructing a modified model of the marketing complex for winemaking enterprises «4P + E + H» is improved. Along with the classic elements of the marketing complex (commodity, price, marketing, communication policies), it includes specific components (emotion and health policies). The scientific and methodical approach to improve the management of changes in the enterprise is developed. It involves the use of the model of sustainable innovative development management with systematic monitoring of the generalization indicator; application of the threat prevention system, based on the passport of risks; use of the indicators values to form functional strategies. Basing on a stakeholder approach to the interpretation of value, which provides information and analytical tools for supporting the adoption of managerial decisions, the methodological approaches and tools for choosing the direction of development of winemaking enterprises is improved, Theoretical and methodological approaches to the formation of an early warning system in risk management are developed. On the basis of the self-organization index, the method of the enterprise development estimation is developed, the model for estimating the adaptive potential with the use of moment economic sustainability stock indicator of the enterprise is offered.

The scientific and methodical approach to the formation of the innovative employee incentive and control system of winemaking enterprises is substantiated. It is built upon the application of remuneration system basing on the application of grading and formation of indicators in the KPI system for the allocated purposes for structural subdivisions of the enterprise; and the introduction of a mechanism for selection of competencies, which is based on the creation of a highly successful team from the employees of the winemaking enterprise.

Keywords: sustainable innovation development, innovation stability, winemaking enterprises, innovation development potential, balance of business processes, management system, self-organization, adaptive potential, sustainability, adaptation innovation environment.

**Підписано до друку 19.09.2018. Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Друк різнографічний. Ум. друк. арк. 0,9. Тираж 100 пр. Зам. 145.**

**Віддруковано ПП «Європринт»
65012, м. Одеса, вул. Канатна, 101/2, тел.: (048)717-85-08**